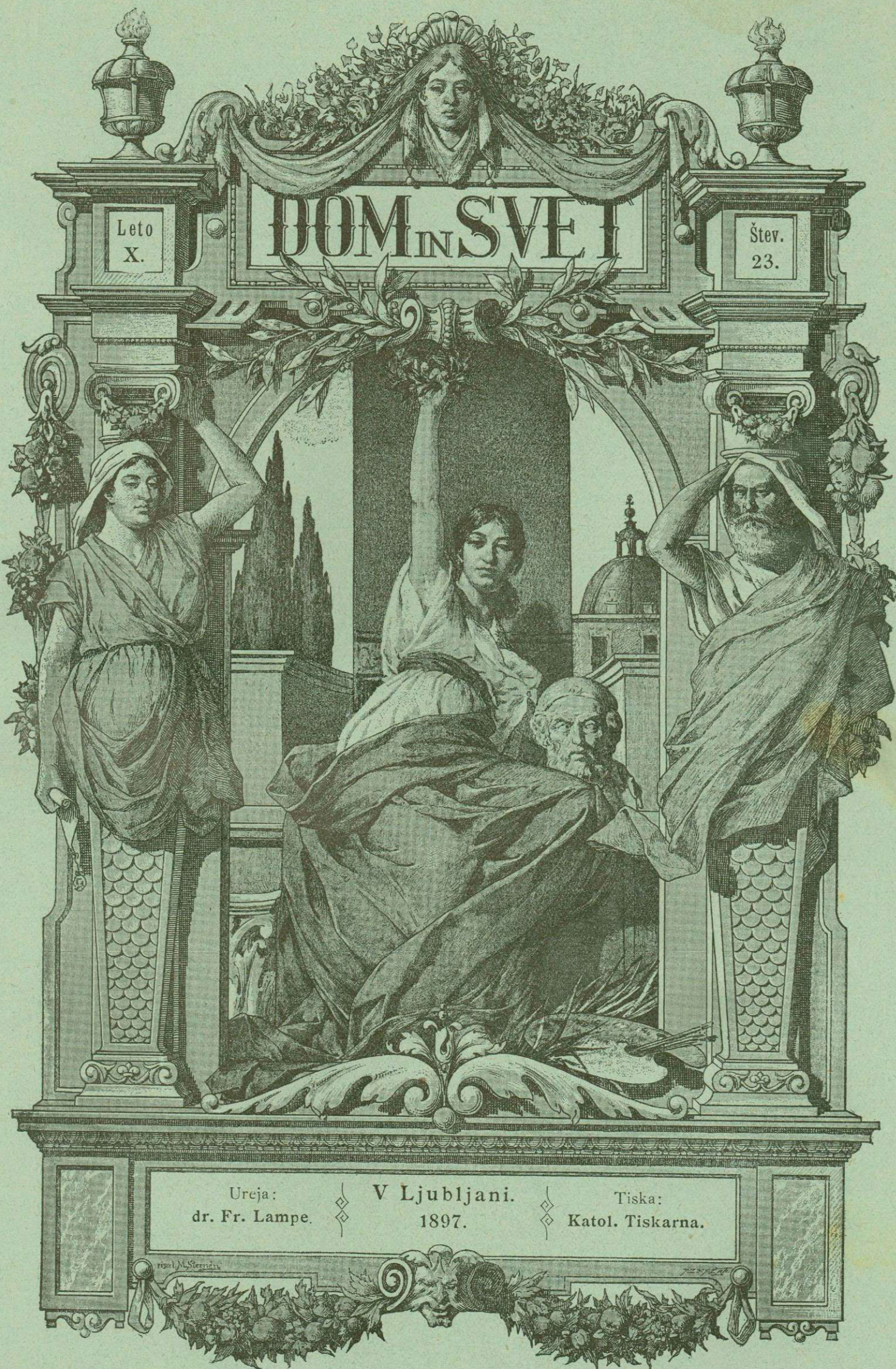

Leto
X.

DOM SVETI

Štev.
23.

Ureja:
dr. Fr. Lampe.

V Ljubljani.
1897.

Tiska:
Katol. Tiskarna.

V Ljubljani, dné 1. grudna 1897.

Vsebina 23. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	705
Planinska balada. (Po ljudski pravljici v Bohinju. — Zložil Anton Medved.)	708
Biserji. (Zložil Anton Hribar.) 15, 16, 17	709
Američan. (Povest. — Spisal I. Štrukelj.) [Dalje.]	710
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.) [Dalje.]	716
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.] . . .	722
Arabeske. (Zložil E. Gangl.) 16. Ob mesečini. — 17. V kletki. — 18. Zvečer.	
19. Mir	726
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Dalje.]	727
O pomnjivosti. (Spisal Valentin Bernik.)	731
Književnost	733
Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897.: Sveti rožni venec. — Bolgarija in Srbija. — Slovanska knjižnica. 64. snopič. — Skladni koledar za leto 1898. — Hrvaška književnost. Knjige „Društva sv. Jeronima“ za leto 1897.: 1. Život Gospodina našega Isusa Krista. — 2. Okovi. — 3. Prirodni zakonik. — 4. Pavao Pavlovič.	
Razne stvari	736

Naše slike

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.] — O literarnem boju v Slovencih.

Slike.

Obris in barva. (Risal Guido Reni.)	705
Pri starem slikarju	713
Flora. (Kip rimski.)	720
Notranjščina cerkve sv. Pavla v Rimu	729

Priložen je J. Bonača, knjigoveža, oglas za platnice „Dom in svet“-a.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

9. Slikarstvo.

Tukaj ni treba preiskovati niti, katera umetnost je po času prva, niti, katera je višja, bogatejša, obsežnejša. Slikarstvo imenujemo tukaj

najprej, ker je najlože umevamo. Za človekom gre senca njegova; v prahu se vtisne noga ali roka; primeš kako stvar z mokro roko, pa se ti utisne podoba roke. Z ostrinami se zarezujejo ali rišejo črte, ki se naposled sklenejo in

Obris in barva. (Risal Guido Reni.)

podajejo obrise oseb ali stvari. Prideni takim obrisom še barve, pa imaš sliko in umevaš, da je priroda učila človeka risati in slikati.

Na ploskvi se dadó zarisati ne samo črte — obrisi telesnih stvari, dá se izraziti tudi globočina in debelina stvari, njih daljava, svet-

loba. Ta umetnost ima torej vse pomočke, da nam predstavlja zunanji svet, in zaradi tega je popolna in vsestranska umetnost.

Slikarstvo se opira na razne prirodne zakone; umno porablja svetlobo in senco; pazno izbira barve, predno jih sestavi, da se prijetno

zlagajo; najbolje pa pazi, da se nam pokažejo prave postave ali oblike kakor stvarij sploh, tako zlasti še oseb.

Tako je slikarstvo čudovito obsežna, gibčna in bogata umetnost. Res, kako malo stvarij — nekaj barv in platno — nam tako zvesto in natančno predstavlja zunanji lepi svet! Pa dejal bi, da nam ravno slikarstvo živo kaže ničevost sveta, ker ga z umetnostjo lahko postavimo na majhno ploskev, na kos platna.

Slikarstvo se je porodilo jako zgodaj. Vsekako je bilo risanje, s katerim se narejajo stvarjem samo obrisi, preje nego slikanje, a oboje je v najtesnejši bratovski zvezi.¹⁾ Iz početka so risali v kamen, drevesno skorjo, potem v lesene in v kovinske ploče, nadalje na stene, na papir in tudi na platno. Pri Egipčanih je že zgodaj zrastle ta umetnost, kakor nam kažejo ohranjeni spominiki, cvetla pa je pri Grkih.

V kiparstvu niso poznejši omikani narodi presegli Grkov, pač pa v slikarstvu, v katerem so Italijani, Španci, Nizozemci dospeli do čudovite višine, zlasti odkar so rabili živahne in trpežne oljnate barve. Tudi dandanes — kar se spretnosti tiče — ne zaostajajo omikani narodi za prejšnjimi dobami in odkrivajo nova polja umskega delovanja.

Slikarstvo ponuja umetniku več slobode kakor kiparstvo. Moč umetnikova se lahko razvije vsestransko. Vsa priroda, v malih in velikih delih, je pred njim, da jo vpodobi, seveda pred vsem človek, kateri je tudi za slikarja najlepši in najmikavnejši predmet. V tem predmetu — zdi se — dviga se slikarstvo visoko nad lepoto prirode, ker podaja telesno lepoto človeško tudi očiščeno in povzdignjeno v vzorno, dejali bi, nebeško obzorje, kakor vidimo to pri najboljših slikah Matere Božje in svetnikov.

10. Kiparstvo.

V to umetnost štejemo ne samo izdelovanje pravih kipov, ampak tudi vsako drugo delo, ki se napravi iz take tvarine, ki se dá obdelovati, kakor mehki kamen, ali les, ali omehčani il. Narejajo se telesne podobe, to je take, ki so visoke, široke in globoke. Torej spada semkaj tudi vzbočena ali vdolbljena podoba (relief). Izdelujejo se telesne podobe ali z rezanjem, klesanjem, kovanjem, vtiskanjem, zlaganjem, piljenjem, ulivanjem.

Kiparstvo je jako staro. Človeku je priroda sama kazala pot do te umetnosti. Napravljali so je razne podobe in jih tudi častili (malike). Kakor je napredovala spretnost v izrezovanju, tako je napredovalo tudi kiparstvo. Do naj-

¹⁾ To nam izraža slika na str. 705, ki nam kaže risarja (obris) in slikarico (barvo) kot moža in ženo.

večje popolnosti so v kiparstvu dospeli Grki; njih del niso presegli poznejši mojstri po obliki, čeprav so njih ideje popolnejše.

S kiparstvom se dá vpodobiti bolj ali manj popolno vsaka telesna stvar; vendar obdeluje ta umetnost večinoma le nekatere predmete in sicer najprej človeka, ki je pravi in posebni njen predmet, potem tudi nekatere živali, kakor leva in konja: onega kot znamenje moči in srčnosti, tega kot znamenje živalske lepote in urnosti.

Kiparstvo predstavlja v prvi vrsti človeško postavu, obraz in trup, na njih izraža notranja čustva, in šele v drugi vrsti kaže dejanja. Vzrok je ta, da je za dejanja treba tudi neke okolice, ki pa dela kiparju večinoma nepremagljivo težavo.¹⁾ Tudi skupin ne delajo radi kiparji ali vsaj ne obširnih. Najbolj sloveča in znana je skupina „Laokoon“ v vatikanskem muzeju.

Kiparstvo je prava in čista umetnost, v kateri se dá razkazati vsa moč duha. Kipar ustvarja natančno in lepo telesno podobo, in tako izraža človeka po njegovi vidni in čutni naravi. Na vrh popolnosti pa dospe kiparstvo tedaj, kadar pokaže v človeku vzvišeno idejo. V takem kipu ne živi samo človek, marveč živi ideja; tu se kaže duša s svojimi mislimi in željami. Najlepši vzgled nam je Michelangelov „Mojzes“, v katerem se čudovito strinja moška lepota in jasno izražena ideja — gorečnost za čast božjo.

Znanstvo nam razkazuje splošne resnice; njemu je največ na tem, kar je splošno. Umetnost pa se peča s posebnimi ali individualnimi proizvodi; najbolj med vsemi še kiparstvo. Nikakor niso popolni taki kipi, ki kažejo „nekako“ osebo, ki bi bila lahko ali Peter ali Pavel, marveč izražena in določna mora biti tako, da nam kaže samo jednega človeka. In ravno tu je najvišja moč umetnosti, zakaj čim bolj je določen posebni človek, tembolje je pogojena tudi obče človeška narava. In to je — dejali bi — tudi vrlo-modroslovni element v umetnosti. Modroslovec dožene v trdih pojmihi človekovo naravo, bistvo, posebnost . . . a umetnik izrazi to živo in istinito, popolno in čutno. Zato zahteva dovršena kiparska umetnost, da pozna umetnik vsestransko človeka, pa tudi, da ga opazuje z višjega stališča, da umeva vzvišeno misel, katera naj se mu utelesi na mrtvem kamenu.

11. Stavbarstvo.

Dasi se peča stavbarstvo s takimi deli, ki so človeku za potrebno rabo, vendar se splošno

¹⁾ Slikarstvo pa ima prav v tem oziru večjo moč in obširnejše polje. Predstavlja tudi dejanja, t. j. znamenite prizore iz celotnega dejanja.

šteje k umetnostim, pač zato, ker so njena pravila določena po zakonih lepote. Stavbe kažejo prijetno zunanjo obliko, zlasti pa so pravi umotvori tedaj, kadar so ob enem velike in umno prirejene, kadar vidimo v njih veličastne oblike. Na stavbah se vidi tudi telesna moč človeška poleg duševne, in to povzdiguje ogleovalca močno in vsestransko.

Modroslovni moment v stavbah je prav ta moč človeška nad prirodo, nad trdo in mrtvo tvarino. V lepi, veliki stavbi je oživljena tvarina in združena v čudovito jednoto.

Večina stavb ima namen, da je človeku za bivališče. Nekatero stavbo so pa posebej odločene v božjo čast in službo. Ker so stavbe druge vrste mnogo preostejše kakor človeška bivališča, zato se tudi v onih bolje izraža ideja lepote kakor v teh. Umeva se pa samo ob sebi, da nalagajo umetne stavbe mnogo več dela, dušnega in telesnega, kakor pa preproste.

Tudi stavbarstva je učila človeka najprej prirodo. Tu je videl marsikatero obliko, katere je posnel pri svojem delu. Narejal si je bivališče iz kamenov ali iz lesa, branil se je za visokimi nasipi in zidovi, spoznal lastnosti apna in je jel rabiti pri tem delu. Že v najstarejši dobi so narejali semtertje velikanske stavbe (babilonski stolp, piramide), pozneje so gradili božanstvu v čast ne samo velike, ampak tudi lepe stavbe, ki so se deloma ohranile do današnjega dne. Bogočastne stavbe so bile v vseh časih najlepše in izražale čudovito bogastvo človeške umnosti, moči in spretnosti, kakor tudi živo versko čustvo narodov.

Ker so stavbe sestavljene iz mnogih delov, treba je gledati na pravo razmerje, na trdnobo in tehtnost v nižjih, pa na lahkoto v višjih delih. Pravo razmerje mora biti med deli in celoto in med deli posebej. Ne bi ugajala stavba, kjer bi bilo preveč delov in členov, pa tudi ne, kjer bi jih bilo premalo. V prvem slučaju jih ne moremo pregledati in vtisek ni določen ali jase, v drugem pa je pogled dolgočasen, mrtev.

Za razne kraje in za različne namene je treba različno zidati. Zatorej nam kaže zgodovina stavbarstva, da so nastali v raznih dobah in v raznih deželah razni zlogi; drugačen je zlog indski, drugačen egipetski, drugačen grški; grški je rabil zopet različne stebre: dorske, jonske in korintske; v krščanski dobi so gradili najprej bazilike, potem so gradili v romanskem, pozneje v gotskem, začetkom novega veka v prerobenem starem ali renesanškem zlogu. Vsak zlog izraža neko idejo: grški zlog kaže lepo, vabljivo obliko, ki ugaja bolj po vnanjščini kakor po notranjščini; bazilika pa ponuja veliko in razdeljeno notranjščino: ro-

manski zlog izraža krepkost, mir in tihoto, spravo duše z Bogom; gotska stavba kipi kvišku in povzdiguje duha iz zemskih spon v nebeške višave; renesanški zlog pa naznanja zadovoljnost človekovo s svetno lepoto, ki služi Bogu v čast, človeku v veselje. Tako je izražena tudi v stavbah modroslovna misel, zato je stavba umotvor, ob katerem se rad in po pravici ustavi prenišljujoči um človeški.

Čeprav so bili stari narodi velikani v stavbarstvu, vendar jih je mnogo prekosila nova doba, ker lahko porablja vse nove tehnične izumitve. Brezdvomno bo stavbarstvo napredovalo še mnogo, toda bolj v velikanskih merah in v drznih sestavih, kakor v pravi estetiški lepoti.

12. Glasba.

V glasbi se nam kaže umetnost v najčistejši obliki. Glasba ne služi nikaki potrebi kakor stavbarstvo, ne poučuje kakor semtertje pesništvo, ne nagiblje in ne prepričuje kakor govornišvo, marveč samo zato deluje, da ugaja in razveseljuje. Tudi se zdi, kakor bi bila glasba nadčutna stvar: nevidno prihajajo glasovi k nam, pa se izgublajo nevidni v daljavo. Glasovi niso ne dolgi ne široki —, a koliko različnih oblik ima glasba v svoji oblasti. koliko gibanja, koliko življenja, koliko čustev! In marsikaj, česar ne pové nobena beseda, česar ne izrazi noben čopič, izrazi glas. Glasba razširja človeškemu duhu moči, teženje in obzorje daleč čez vsakdanji, tudi čez znanstveni svet. Kdor je gluh za glasbo, ta ne pozna obširnega, idealnega sveta, ne pozna najlepšega življenja in najčistejšega uživanja. In modroslovje glasbe je v tem, da poznamo njen pomen v veseljnosti in posebej v človeškem življenju.

Vsa glasba deluje z glasovi. Ti so pa jako različni: ne samo, da ima človek v svoji oblasti celo vrsto glasov, tudi razno orodje si je priredil, s katerimi proizvaja različne in mnoge glasove.

V glasbeni umetnosti ne rabimo vseh pojavov ali učinkov, katere spoznava uho ali sluh: rabni so samo pravi glasovi, ki izvirajo iz pravega zračnega gibanja. Za rabo ni šumenje, bobnenje, ropotanje i. dr., pač pa donenje rogov, zvok piščalk in strun.

I. Na prvem mestu je človeško petje. V prijetni vrsti preminjamo glas in izrekamo besedne zloge dalje ali krajše, kakor zahtevata naglas in pomen. Med vsemi glasovi je človeški glas najlepši, ker ga imamo popolnoma v oblasti in tako ž njim naznanjamo določno in umevno svoja čustva. Kaj je petje v življenju človeškem, kaj je v zgodovini človeške omike, to se ne dá povedati z malimi besedami. Tu le rečemo,

da je petje, s katerim se lahko bavimo vsak trenutek, nekaj neusahljiv vir veselja, zabave, vzvišenega našega življenja, neprestan dokaz, da nismo ustvarjeni za trdo materialno življenje, ampak da nam je tudi umetnost dana v razvedrilo in povzdigo.

Vsaka pesem ima napev in besedilo. Besedilo spada v pesništvo, glasbi pa pripada napev. V napevu je moč in duh pesmi. Ako poje več glasov isto besedilo, pojó ali jedno ali večglasno. Kadar pojó večglasno, mora biti med glasovi *s o g l a s j e* ali harmonija. Soglasje ima podlago v prirodnih zakonih, njene razne načine pa spoznava in obdeluje posebna veda. Dasi je v petju harmonija jako važna in jo je novejše petje povzdignilo do dovršenosti, vendar ne sme za njo zaostajati napev.

II. Večji pomen ima harmonija v instrumentalni ali godbeni glasbi ali godbi. Razna godala nimajo tolike moči in duha kakor človeški glas, zato pa rabi umetnost več godal in jih z raznimi načini druží v harmonijo. V tem oziru ima zares godba pred seboj, dejali bi,

neskončno polje. Zato pa tudi napreduje in je dospela do občudovanja vrednih uspehov. Strmeti moramo, da človeški um izvede tako velikanska, tako mnogovrstno zapletena dela, kakoršna so v operah, oratorijih, koncertih in drugih skladbah. Res, da se kaže prav v nekaterih večjih takih skladbah bolj teženje po velikih, nenavadnih učinkih (efektih), in se zanemarija čista umetnost, ki je rada preprosta, a moč duha je velika tudi v takih delih

Godba se rada druží s petjem, pa deluje tudi samostojno. Nekateri so trdili, da godba ne sme biti samostojna, češ da sama zase ni umetnost. — No, tako daleč nikakor ne smemo iti; to pa je vendar resnično, da je godba lahko samo igrača, ako glasbenik ni vanjo vdahnil ideje.

Znamenito za zgodovinarja človeške prosvete je to, da novejši narodi gledé na obrazovalne umetnosti niso napredovali mimo starih narodov toliko, kolikor gledé na glasbo. Zdi se, kakor bi se bil v novi dobi glasbeni čut sam nekako premenil ali povzdignil mimo prejšnjih vekov.

(Konec.)

Planinska balada.

(Po ljudski pravljici v Bohinji. — Zložil Anton Medved.)

Pómlad je pregnala sneg,
Okopnela je planina;
Dolgo čredo v strmi breg
Žene in popeva Mina:

„O rumena zora,
O visoka gora!“

Čuje jo pogorski duh,
V nogah kozel, mož nad pasom,
On ima tenak posluh,
Pa zapoje z milim glasom:

„Lepše od očnice
Sije Mini lice.“

Vedno više v čisti zor
Stopa ona pot kaméno,
Vedno ljubše s sinjih gor
Nekaj vabi dušo njeno:

„Le naprej, le dalje
V divno to oskalje!“

Manj in manj jo zvon budi,
Črede zvon, čimdalje kašnje,
Iz preduhov v dol vrši
Veter na samotne pašnje:

„Pasi se, o čreda,
Nihče te ne gleda —.“

Danes ne in jutri ne —
Tretji dan pa planšar Luka
K čredi na polog prispe
In iz močnih prs zauka:

„Kje si, Mina, kje si?
Ali še v telesi?“

Daleč tiho kakor grob. —
Mladi mož odpre vrnilo,
Stopi pred leseni strop
In zakliče z dvojno silo:

„Ali ni nikoga?
Kje si, kje — za Boga?“

Na tramé pastirskih koč,
Na tokave in planice
Pade noč, prejasna noč
In posluša tožne klice:

„Ljubica, govôri,
Kje si, kje na gori?“

Glavo mu povesi trud,
Leže pod skalovje sivo,
Sên pritakne se mu hud,
Nekdo mu zatrja živo:

„Mino tvojo — žal je —
Gorski duh ukral je.“

Solnce vsplava nad goré —
Vzdrami on se, k čredi steče
In otveze za rogé
Jedno si goved in reče:
„Brž na srečno gónjo
Z manoj hodi pónjo!“

V ranem jutru in zvečer,
Po vrhovih ostrozobih,
Planšar kliče v jednomer
Na globokih brezden robih:
„Jaz ti dam juníco,
„Ti mi daj devico!“

Vedno više v čisti zor
Pot ga vodi kamenita,
Vedno večkrat s sinjih gor
Jeka bíje glasovita:
„Jaz ti dam juníco,
Ti mi daj devico!“

Zdajci — pod skalovjem — glej
Nekaj črnega na travi!
Kar visi navzdol, naprej,
Ali ni podobno glavi —?
„Mina, ali nisi —
Nihče drugi — ti si!“

Vrv iz roke izpusti,
Pazen na stopinjo slednjo
V dol korači, pol drči
In naposled pade prédnjo:
„Dal sem ti juníco,
Dal si mi devico.“

Mrtvih ni, le spečih lic —
Roka ji na prsi stiska
Šopek burje in očnic —
Ljubej njé vesel zavriska:
„Dal sem ti juníco,
Dal si mi devico.“

Rahlo dvigne jo od tal,
Naloži na krepke rame.
Saj je zánjo — kaj je dal —?
V duši se mu kes razvname:
„Našel sem devico,
A predal juníco.“

Da imam oboje zdaj,
Káko nosil bi veselje!
Morda ganejo še kaj
Gorskega duhova želje:
„Dal si mi devico;
Daj mi še juníco!“

Gorki tovor odloži,
V mrzlem vetru ga ostavi;
Čez meline in čerí
Glas njegov se zopet javi:
„Dal si mi devico,
Daj mi še juníco!“

Tiho, tiho vse okrog,
Kamor koli se obrne —
Dan premine — težkih nog
K blede deklici se vrne:
„Dal si mi devico,
Daj mi še juníco!“

In juníca — tisti hip —
Prédenj stopi in zamuka.
On obstane, kakor kip —
A takoj vesel zauka:
„Dal si mi devico,
Dal si mi juníco!“

K Mini nagne svoj obraz.
Hu — kako je mrzla, blede —!
„Čuj me, čuj me, jaz, sem jaz —!“
Planšarju drhtí beseda:
„Tebe sem, devico,
Našel in — juníco.“

Čuje ga pogorski duh,
V nogah kozel, mož nad pasom,
On ima tenák posluh,
Pa zapoje z milim glasom:
„Dal sem ti juníco
In — mrtvó devico. —“

Biserji.

15.

Ogni z vozom se pijancev,
Slabih cest in strmih klancev.

16.

Zadosti ni še *i* in *a*,
Da človek dobro brati zná.

17.

Če hočeš znati, kakov si,
Oženi se, al' pa umri.

Anton Hribar.

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

III.

Naj bo vse v božje ime!
Ker sem pa vzela te,
Skoz drobne solze
Bom starala se.

Národna.

Mecesnóv Domen je bil že poldrugo leto v Ameriki. Žena ni nič vedela, kdaj se povrne, ker ji že dolgo dolgo ni nič pisal, še manj pa kaj poslal. Navadila se je že vseh svojih križev in težav ter trpela. Nekaterikrat je še pisala možu; ker ji pa ni nikoli odgovoril, sklenila je, da še ona opusti pisanje, češ, pa bodi, kjer hočeš; kadar ne bom več mogla zmagovati, pojdem pa prosit.

Nekega večera je še v postelji dolgo premišljevala, kako bi jo previla, da bi naročila nov polovnjak vina, ker v tem, ki ga je točila doslej, ga že ni bilo veliko, sod je bil že nagnjen. Šele proti jednajsti uri je zaspala.

Ta čas se začuje na oknu trkanje. Toda Lojza ni slišala. Ančka pa se je predramila ter poklicala:

„Mati, nekdo trka.“

Mecesnja je še vedno spala. Zato jo hči zopet poskuša vzbuditi:

„Slišite, mati — mati, pri oknu je nekdo!“

„Kaj še v svojo hišo ne bom mogel!“ zarentači trkalec bolj na glas ter močneje potrese okno. No, sedaj se pa Lojza vendar-le prebudi, ter misleč, da bi kdo rad pijače, nevoljno odgovori:

„Sedaj ne točim. Po dnevi pridi! Kdo bo sedaj vstajal ter ti luč prižigal?“

„Ti preklicana ženska, kaj ne veš, kdo sem?“ zajezi se oni zunaj še bolj.

„Jezus, Marija, oče so!“

„Bog pomagaj, on je prišel, pa sedaj-le!“ začudita se ne malo hči in žena. Kot bi trenil, bili sta opravljeni ter šli odpirat Domnu, ki je prišel tako nenadno domov.

„Zakaj pa ne pišeš?“ očita mu Lojza. „Tako sem se te prestrašila, kakor bi bil strah vlomil v hišo.“

„Kdor ima slabo vest, tak se brž boji, če le listje zašumi — veš“, odvrne ji Domen pikro in osorno.

Toda Lojza te opazke, dasi je dobro čutila, kam meri, ni hotela razumeti ter se tudi ne zagovarjati, zato, ker je bila Ančka vpričo, ampak je naglo povprašala:

„I, kaj si kar tako brez vsega prišel? Kje pa imaš kaj prtljage?“

„Pride vse za menoj“, odvrne Domen.

„Ali ste zame kaj prinesli?“ izprašuje Ančka radovedno, zaspanec jo je kar najedenkrat minul.

„Brez nič ne bo.“

Domen je bil tako kratkobeseden, da si ga žena in hči kar skoro nista upali več vprašati.

„Kaj piti in jesti mi daj!“ zahteva prišlec nato.

„Ančka, skoči brž v klet po vina“, veli Lojza hčeri.

„Oh, mene je strah“, brani se le-ta.

„No, le svečo prižgi, pojdem pa še jaz s teboj.“

Domen pa tačas sede, ali bolj prav, opoteče se za mizo. Ni bil namreč več čisto tešč, ampak po poti si je bil že precej naložil.

Lojza je postavila predenj liter vina in pol hleba kruha, pa se je opravičevala:

„Drugega sedaj po noči nimam. Sama ne vem, kaj bi ti pripravila? Ali bi jedel jajčka, na mehko kuhana?“

„E, le sama jih snej!“

„Kaj pa hočeš?“

„Saj imaš vendar kaj mesnega!“

„Pa danes je petek —.“

„Jaz sem popotnik.“

„Še nekoliko potrpi, da bo polnoči.“

„Le brž prinesi!“

„Ali kar surove — klobase imam, ali jih denem kuhat?“

„Kdo te bo čakal! Če misliš, daj; koliko ima nepotrebnih besedij!“

„O polnoči pride, potem mu pa ustrez“, menila je Lojza sama pri sebi, zakaj ugovarjati ni bilo varno, ker je bil mož tako nataknen. Kmalu sta mu z Ančko donesli par surovih mesenih klobas ter sedli k mizi. Nekaj časa so vsi molčali.

„Nobena reč za nič!“ začne nato zopet Domen godrnjati. „Nož tak, da bi ga lahko na Kum jezdil, pa bi še žuljev ne dobil, klobase trde kakor kamen, vino pa kislo ko vrisk! Človek pride zdelan, lačen in žejen, pa domov pride — in se mu tako godi! To je zato, če ima dobro ženo!“

„Mi smo krompir v oblicah in sok večerjali“, miri ga žena, „saj veš, kako je.“

„O, vem, kako je, vem, pa bo drugače!“

„I, kaj ne vidiš, da nimam boljšega?“

„Seveda — zame!“

„Bog se usmili vendar —“, ni se mogla Lojza več premagovati ter jela ihteti. Ančki pa tudi pogovor očetov in materin ni napravil nikakega veselja in začela je še ona jokati.

„No, kisati se vama je prav treba“, zarežal je Domen, ki je bil čimdalje slabše volje. „Kaj sem mar zato domov prišel, da bom poslušal vajin jok? Ženske ste tudi prave sitnice! Ná, Ančka, pij!“

„Jaz že ne bom“, brani se hči odločno.

„Pojdi pa spat!“ zagodrnja Domen čemerno.

„Eh, kakšni ste nocoj!“ vzdihne Ančka in še bolj zajoče, mati ji pa pomaga.

Domen je razvidel, da mora začeti govoriti kaj drugega, da se ne bosta obe solzili.

„Kaj pa s prašiči, kakšni so?“ napelje torej pogovor drugam.

„Prašiči — naši?“ začudi se Lojza. „Kje sem jih mogla kupiti, ko mi ves denar sproti poide?“

„Saj sem ga jaz poslal!“

„Kdaj?“

„Koliko je? Malo več ko dva meseca!“

„Meni nič!“

„No — pa Neži.“

„Jaz ne vem nič.“

„Kako da ne?“

„Ne krajcarja mi ni dala in o denarju ne črhnila besedice. No, Ančka, pa ti govori!“

„Oh, kako dolgo že niste pisali, oče! Teta Neža pa tudi ni prišla nič povedat“, potrjuje hči materi.

„Ta je pa lepa!“ zajezi se vnovič Domen. „Da bi se bilo petdeset goldinarjev izgubilo? Skoro ne verjamem. To bo kaj drugega!“ pa si je segel v lase ter jel premišljevati.

„Še nekaj!“ pohiti zopet. „Kako je pa z Liznikovim travnikom?“

„Letač ga je kupil za osemdeset goldinarjev“, odgovori mu Lojza, čudeč se, kako da mu je sedaj kar brž ta travnik na misel prišel.

„Letač?! Ni moj?!“ poskoči Domen izza mize ter trešči kupico, ki jo je prav takrat mislil izpiti, za duri, da se na drobno razbije. Potem pa zdirja po sobi ter zakriči razjarjen: „Tako, tako! O ti vražji svet! Pa da se poprej nisem spametoval! No, res, bedak sem bil! Neža je Kupčkova žena, o bomo že še govorili! Že vidim, da se ne morem zanesti prav na nikogar! Vse me vara, doma, sestra — glej, pa sto goldinarjev sem ji poslal, pa še naročil, naj travnik le draži, bom pa še doposlal — pa nič! Tako bi klel, da bi se iskre delale, če bi kaj pomagalo! Ali tega denarja tudi ni tebi dala?“ obrne se vprašajoč k Lojzi,

ki je bila kakor Ančka vsa iznenajena in prestrašena.

„Sedaj prvič slišim, da si ga ji poslal. O kaki kupčiji se mi še sanjalo ni“, dopoveduje žena po pravici.

„Ti, kača ti, no, človek ji ne more reči dobro, pa še pisala je, da je že vse dobro, da ni treba več pošiljati“, zarohni zopet Domen.

„Zakaj pa meni nisi toliko zaupal?“ očita mu na lahko žena.

„Tebi pa zato, ker —. Ne bom govoril, saj veš.“

„In ti verjameš? Ali ne uvidevaš vedno bolj, da te drugi prav hinavsko varajo?“

„Prav zato, ker vidim, da nobeden ni nič vreden, tudi nobenemu človeku ne zaupam, če bi se stokrat na krvavo pridušil. Sama ciganska sodrga! Pa boste že še videli, kaj Domen premore. Če bi me bili tudi opeharili za tiste goldinarje, imam pa druge!“ Pri teh besedah vrže po mizi listnico, da se usujejo bankovci iz nje.

„Mogoče pa je vendar-le, da je denar kje na poti zastal. Saj menda še ni zastarano, morda ga boš še dobil“, poskuša žena togotnega moža umiriti.

„O, že vem za tisto pošto, dobro mi je znana; nikjer drugje ni denar kakor pri Kupčku. Kako si kratke pameti! Zakaj mi je pa pisala, da je sto goldinarjev dovolj, če jih ni sprejela? O, moji možgani so še vedno dobri. No, to je ljubezniva sestra!“

„Sedi, sedi, jutri boš vse bolj preudaril, saj menda ne bo tako hudo, kakor si domišljuješ“, poskusi ga potolažiti žena vnovič. Pa Domen se je bil preveč razsrdil. Nič ni pomagala nobena beseda; v jednomer se je hudoval in pretil, kako se bo znosil.

Dolgo še niso šli spat in še potem so slabo spali: vsak je imel svoje misli. Domen ni mogel preboleti tolike zvižace in prevare, Lojzo je molčé skrbelo, kaj še bo, če bo mož vedno tak do nje, Ančka pa je ugibala to in ono: o denarju, ki ga ni in ki bi ga bili mati tako krvavo potrebovali, in pa še bolj so ji rojile po glavi nejasne besede starišev. Čudno, si je dejala, saj se včasih nista prepirala, sedaj pa kakor bi se bila vzdignila med njima neprestopna stena! Kaj neki imata? Pa ni uganila in bilo je še bolje, da ni.

Drugo jutro je Mecesnova dekla že davno skuhala zajutrek in pomolzla kravo, dasi ni bila Bog vé kako pridna za delo, a gospodinje in Ančke le še ni bilo od nikoder. Pa sta hlapec in Nace tudi pošteno štorkljala po veži, toda oni dve sta le spali.

„I, kaj pa je danes? Kaša bo že vsa mrzla“, mrmral je hlapec Tone ter poprašujoč gledal

deklo. „Pojdi no pogledat, kaj se obirata, da ju ni in ni. Saj to ni njuna navada.“

„Še staremu nesem ta-le piskrček kave“, obljubi Tonetu dobra dekla, „potem ji grem pa res buditi. Naj ju bo jedenkrat malo sram, ker mene sicer tako izganjata iz postelje.“

Nato nese staremu Mecesnu kavo.

„Ravno tako se mi je zdelo sinoči“, prične starček na postelji, „kakor bi se bil Domen nekaj prepiral. I, pa nisem nič slišal, da bi bil namerjal domov priti. A lahko da je prišel, kdo pa meni kaj pové! Ali ti kaj veš?“

„E, vam se je kaj sanjalo, oče“, odvrne dekla, ki ni posebno spoštovala starega moža, „jaz nisem nič slišala in tudi ne videla.“ Pa se je obrnila in šla.

„Veš, kaj“, pripovedovala je potem Tonetu pred ognjiščem, „oče so sinoči Domna doma slišali.“

„Oče tudi vse slišijo“, odvrne Tone, ki se ni nič kaj menil za to novico, ker ga je skrbelo samo to, kaj bo s kašo, če le še ne bodo sedli za mizo. „Le oni dve pokličí, kdo ju bo čakal!“

Pa brž se je skazalo, da ima stari Mecesen le še dobra ušesa, dasi je že tako v letih. Ko je namreč dekla začela buditi gospodinjo, zarežal je brž Domen nanjo, češ, kaj je treba vpiti kakor lačna vrana!

„Oh, kako sem zaležala“, potoži Lojza ter brž vstane, „taka se mi pa že davno ni primerila.“ Tudi Ančka se je zavzela, ker je svetil skozi okno beli dan. Kar oblekli sta se in malo pomolili, potem pa hiteli k drugim.

„Ti pa le še malo poleži, saj se ti nikamor ne mudi“, dejala je Lojza Domnu ter zaprla za seboj.

„Mati, ali so res oče doma?“ povpraša Nace mater.

„Res, res“, odgovori mu namesto matere sestra, „sinoči že proti polnoči so prišli.“

„Ali sedaj doma ostane?“ vedel bi rad Tone.

„Kakor ga še prime, rekel ni nič“, reče zamišljeno Mecesnja ter začne moliti pred jedjo.

„Pa da nisem nič slišala?“ začudi se sama sebi dekla.

„Kako, ker spiš, kakor bi te ubil“, zavrne jo Tone, tega pa ni povedal, odkod vé to.

Predno je bila kaša iz sklede, bilo je še povpraševanja skoro toliko, kolikorkrat so z žlicami zajeli, in Ančka pa Lojza sta komaj vse dopovedali.

Domen pa ni zaspal več in tudi ne ležal, kakor mu je svetovala žena, temveč tudi vstal. Pač bi bil počitka še potreben, a prejšnjega večera ni mogel pozabiti. Hotel je ženo iznenaditi, pa še bolj je bil sam presenečen, ker je zvedel, da ga je sestra za nos vodila. Ko je

družina odjedla, izpil je požirek brinjevca, malo pogledal okrog oglov in po hiši ter se tu in tam kaj pojezil, če je opazil kako stvar, ki ni bila po njegovem vkusu, izpregovoril par besedic z Nacetom, stopil tudi k očetu, pa le za trenutek, potem jo je pa zavil naravnost h Kupčku.

Kupčkovka je bila v veži ter iz prašičjega piskra mislila preliti v škafo. Ko se prikaže Domen na pragu, prestraši se tako, da ji pisker pade iz rok in se na robu škafa razbije. Po rokah se je vsa oparila.

„Kaj si ti tukaj?“ spravi komaj iz grla in prvi hip je bila tako preplašena, da bolečin na roki še čutila ni.

„Noč me je dala, pa kakor je videti, tebi to ni posebno všeč“, pičil jo je brat.

„Zakaj mi ne bo všeč — samo, kdo bi te bil pričakoval? Toliko sem se te nadejala, kakor svoje smrti.“

„Seveda obeh se bojiš.“

Neža je molčala ter otipavala opečene roke in jih v zadregi brisala s predpasnikom.

Domnu se je dobro zdelo, da se ga sestra boji, in privoščil ji je strah.

„Veš, kaj, Neža“, začne za nekaj časa, „sestra moja si bila, pa odslej mi ne boš več. Lahko bi ti rekel marsikako besedo, tudi tožil bi te, ker si mi naredila dovolj škode, toda vsega tega še vredna nisi, hinavka, samo denar mi vrni, ki sem ti ga bil iz Amerike poslal, potem pa bodi, kjer hočeš. Saj si me razumela, ne?“

„Oh, če bi ti vedel“, opravičuje se sestra Domnova, „koliko sem jaz prestala zaradi tistega denarja —.“

„Kajpak, huda vest močno peče!“

„Poslušaj, potlej boš sodil! Kaj meniš, da je bilo prav prijetno, ko sem za Lojzo plačevala? Ona si je mislila Bog zna kaj o meni! Za zadnje denarje pa jaz nič ne morem: on je dejal, da bo vse njegovo, dokler ne bo dvesto goldinarjev — — saj veš, onih dvesto goldinarjev.“

„Koliko smo že po nepotrebnem govorili in se jezili zaradi tistih preklicanih dvesto goldinarjev“, pograbi jeza Domna, da začne kričati, „pa že zopet mi jih na dan vlačiš! Da bi jih jaz kdaj vračeval, še misliti ni. Jaz pravim, meni denar nazaj, moj denar meni nazaj!“

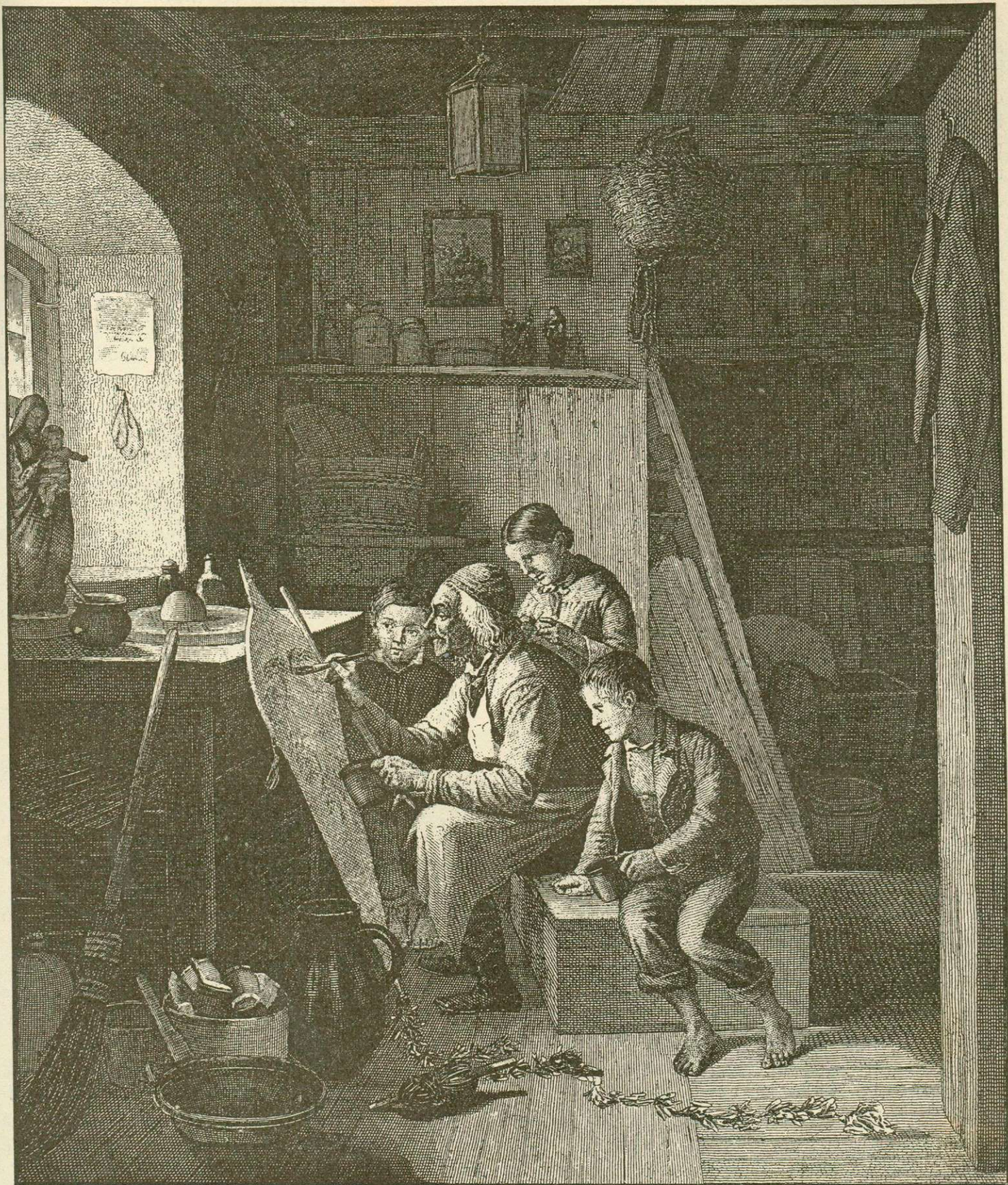
„Moj Gospod nebeški, že zopet bo prepirlin jeza! Saj sem svojemu pravila, pa je bilo vse bob ob steno! Kar polastil se jih je, kaj se bom bodla ž njim!“

„Zakaj mi pa nisi takoj pisala, kako je? Kaj si bila tudi prisiljena lagati, ti —!“

„On mi je zapretil, da ti ne smem resnice naznaniti. Pa sem si mislila, tebe še ne bo

tako brž domov, in kadar prideš, boš že pozabil in se bova že kako pobotala. Razven tega pa, če mi še tako zameriš, nekaj drugega

je tudi, da sem tako ravnala. Boljše je, da me sovražiš ti, ki si strani od mene, kakor da bi imela doma pekel. Vidiš, tako je bilo.“

Pri starem slikarju.

„Sesterski to ni bilo, izvijaj se kakor hočeš. Stotakov jaz tudi nimam toliko, da bi jih kar trosil, nazadnje pa še prav lepo molčal, če me kdo ocigani!“

„Jaz tega tudi ne zahtevam, samo z lepa se izkušaj pomeniti, da ne bo koj vsa vas vedela; poglej, Letaška že posluša za vrati, videla sem jo.“

„Naj poslušaj in tudi vsem sme povedati, saj ni sramotno zame, ampak zate in za tvojega stiskavastega moža! Kje pa tiči prav za prav?“

„Gnoj je peljal na njivo, vsak čas pride. — Za božji čas, da ni mirú! Oh, kako sem se opekla! Vse nadloge gredó name.“ Neža je stokala, Domen pa ni vedel, ali bi šel, ali bi čakal Kupčka. Pa ker se je že ves čas, kar je bil doma, prepiral in jezil, sklenil je, da se tudi s Kupčkom pomeni še danes. No, saj je tudi kmalu prišel.

Pisano sta se gledala nekaj časa in nobeden ni hotel pričeti. Ko sta se pa z besedami sprijela ter se dobro dolgo pričkala, bila sta ravno tam kakor v začetku. Vsak je imel svoj prav: Domen je vpil, da ni nič dolžan, da hoče svoj denar imeti, Kupček je pa trdil, da si je samo to povrnil, kar mu je odšlo po krivici.

„Jaz te bom tožil, daj z lepo; verjemi, da boš izgubil“, prosil je še jedenkrat Domen.

„Le kar teci tožit, kolikor moreš teci, da te bodo komaj pete dohajale, in če stokrat plačam, bom pa, samo tako ti pa ne dam“, rohnel je še huje Kupček.

„No, je že dobro.“

„Dobro, dobro!“

Ločila sta se jezna, pa vsak je mislil, da je pravica na njegovi strani.

„Nikomur nečem nič vzeti, kar ni mojega, zakaj bi hotel potemtakem oškodovati ravno Kupčka, ki ima mojo sestro, to bi rad vedel“, to kar ni šlo iz glave Domnu, Kupčka je šel pa res tožit, kakor mu je bil napovedal.

Seveda tožba ni bila kar prvi dan izrečena, zato so ljudje po Vrhu imeli dovolj časa, da so ta čas dopovedovali drug drugemu svoje misli. Bile so vsakovrstne, kdo bi jih ponavljal. Ta je bil z „Američanom“, oni s Kupčkom, zlasti ker ni bilo še jasno, kam bi bila prešla ona osodna listnica.

Zmagal je pa Domen. Ker Kupček ni imel s seboj denarja, povabil je kar od sodišča gredé nasprotnika k sebi na dom, da mu odšteje po krivici prisvojeni si denar, dasi bi ga bil najrajši kar zdrobil, tako je bil jezen. Priče so šle za njima prav v hišo, nekaj zato, da bodo lahko potrdile, da je Domen zopet dobil svoj denar, še bolj pa, ker so se bali, da bi se srdita moža morda ne stepla. Kupček je kar molčal, dasi je imel nabranih poln jezik psovk za Domna, ali kaj, ko je taka stvar tako draga! Naj le zine „slepar“ ali „goljuf“, brž bo plačal občutno kazen. Zato se je premagoval.

Kupček gre jezno v hišo, drugi pa ž njim. Denar je imel v ravno isti omarici shranjen, kakor rajni oče. Odpre vratica s tako jezo, da so skoro odletela, potem pa molče našteje

bankovce na mizo. Domen jih prešteje ter pravi:

„No, tako je prav. Kaj bi ne bilo pametneje, če bi mi jih bil oni dan précej dal, ali še bolje, da bi jih ne bil nikoli vzel?“

„Jaz pa še zmiraj trdim, no, trditi prav za prav ne smem“, odgovori Kupček, pa Domna ne pogleda, ampak skozi okno se obrne, „jaz pa še zmiraj mislim in bom mislil, da onih dvesto goldinarjev ni mogel vzeti nihče drugi kakor Domen.“

„Kolikokrat sem že dejal, naj se pogreznem na dno pekla, če sem jih jaz ukradel!“ vskipí sedaj Domen.

„Mojih mislij mi ne predružači ves svet, če me še tako kaznujejo“, ostane Kupček pri svojem.

Še nekaj časa se pričkata in kažeta pri omarici, kje je bila listnica, ter vlačita spodnji predalček, ki se je nekaj tesneje prijemal sten, vèn in noter. Ker sta bila oba razburjena ter se znašala nad predalčkom, zgodi se naposled nekaj, kar bi se bilo smelo že zdavno.

Kupček v jezi predalček popolno izdere, da se usujejo papirji in drobiž po tleh, ob strani pa se sedaj pokaže plesniva listnica in v nji prepornih dvesto goldinarjev.

„Hvala Bogu“, vsklikne Letač, ki je prvi prijel listnico in v nji našel bankovce, „sedaj se pa ne bo godila nikomur več krivica!“

„Kako je prišla med steno in predalček, saj ni toliko prostora?“

„Pa da niste bolj pregledali in preiskali!“

„Čudno naključje, kaj takega se ne primeri vsak dan.“ Tako so se čudili, pa tudi veselili, da se je našel izgubljeni denar.

„No, jaz sem svoj denar poprej prejel“, pravi veselo „Američan“, „sedaj je pa še Kupček svojega dobil. Poglej, kako si me krivično dolžil.“

Kupček je kar strmel. Bil je jezen in vesel; jezen, ker se je pokazalo, da je mnogo let slabo sodil Domna, vesel pa, ker sedaj zaradi izgubljene tožbe ni bil na škodi.

Domen je bil samo vesel in zakaj bi ne bil? Dobro ime in denar vse najedenkrat spraviti v žep, to je nekaj! Kar roke sta si podala s Kupčkom in vsi skupaj so jo zavili k „Američanu“, da pošteno zalijejo spravo. Tudi Neža je morala priti, pa saj je ni bilo treba siliti. Bila je tako vesela, kakor že od svoje poroke ne.

Ko so ga že nekoliko steklenic podrli in so jim lica že žarela od veselja in vina, uganili so marsikatero pametno, kajpak, ostali so pri stvari sami, za katero se je šlo.

„Poglej, Domen“, vpil je in se smejal Kupček, „kako smo čudni! Jedenkrat se vojskujemo, prepiramo in sovražimo, potem smo

pa zopet taki, da bi se kar objemali in poljubovali.“

„To je zato tako, ker smo neumni in nevedni. Če bi bil ti vseveden, ali pa jaz vseveden — to je vse jedno — pa bi bil že davno razsul tisto omarico, ali izdrl predalček, in vse bi bilo dobro“, odgovarjal mu je Domen.

„Kaj ne, pa kako sva se dajala!“

„Preveč sva bila jezna včasih.“

„Veš, Domen“, seže mu sedaj Letač, ki je bil tudi za pričo, v besedo, „poprej si ti nekaj povedal, prav dobro povedal, pa še nisi zadosti povedal. Poslušaj mene! Ti si dejal, če bi bil ti vseveden, ali Kupček vseveden, pa bi ne bilo nič prepira in jeze. Jaz pa pravim, če bi bila Neža vsevedna, pa bi bili tudi v miru, kaj ne, Neža?“

„Oh, mislim da!“ hiti le-ta vsa zgovorna. „Koliko sem prebila! Mož — pa brat, kaj ne: katerega sovražim, ni prav. Čast Bogu, da je sedaj vse dobro!“

„Čast Bogu, čast Bogu! Trčimo!“ Pa zazvené kozarci in se zlije nekaj vina po mizi, nekaj po grlih, nekaj po obleki.

Letač pa je še modroval:

„Domen jo je poprej dobro izpeljal, jaz sem ga še prekosil, sedaj bom pa celó samega sebe prekosil, mislite, da ne? Bomo videli! To-le vam povem: če bi bil jaz vseveden, jaz bi bil tudi zabranil prepir.“

„Dobro ste se ponesli, oče, že davno niste take razdrli“, hvalili so ga vsi razven Neže, ki mu je to-le oponesla:

„Oče Letačev, kaj pa, če bi vas ne bila midva z mojim do omare pustila?“

„Saj res, kaj bi pa potem bilo z vašo vsevednostjo?“ pomagal je Domen Neži, ker mu ni bilo nič kaj po godu, da bi kdo še kaj vedel razven njega samega.

„Oh, Neža, to me vprašaš? Kaj niso iskali prič po vseh kotih in oglih? Gosposka bi me bila pustila, če bi mi bila ti branila. Le stoj, pa še jedno ti podrobim“, nadaljeval je Letač hudomušno, „da boš pomnila, kdaj si se ti mene lotila! Trpela si, praviš, ker sta se prepirala brat in mož. Beži, beži, to ti malo verjamemo! Ako ima ženska doma deset bratov, pa pride tuj človek in pravi, da hoče biti njen mož, brž in rada zapusti vse brate in se oklene moža. Vidiš, Neža, tako je.“

„Ali ste danes poredni in učeni!“ samo toliko mu je mogla odgovoriti Kupčevka, več si pa ni upala, ker se je bala, da bi ji Letač zopet ne prejedel kake besede.

Sicer pa, ob kratkem rečeno, lepo je bilo ta dan pri „Američanu“.

„Prav je, o prav, da sta se sprijaznila“, trdili so vse vprek Vršani in kar nič niso za-

merili, dasi se je proti mraku razlegalo po vasi iz „Američanove“ gostilne že malo bolj neubrano petje.

„Saj to ne bo vedno“, tolažili so se pri teh ne najlepših glasovih; „ono poprej je bilo pa noč in dan in zmiraj, kar naprej sama jeza.“

Marsikdo, ki je poprej na tihem dolžil „Američana“, češ, pri Kupčku je najbrž on pograbil, sumničil ga je tudi, da je morda denar, ki ga je prinesel iz Amerike, sam Bog vé kako priciganil. Sedaj so izginila vsa ta sumničenja, „Američan“ je bil poštenjak od nog do glave. Nobene stvari mu niso več zamerili.

Ob večjih praznikih je semtertje zaklal kako živino in prodajal meso. No, pa tak majhen kraj, kakor je Vrh, ne pokupi mnogo mesa, zato ga je še pozneje med tednom ponujal gostom. Dostikrat se je zgodilo, da je imelo meso že duh, pa Domen je znal tudi tu pomagati brez zamere.

Blažon je nekdaž dobil na mizo pri „Američanu“ kos takega slabega mesa.

„Slišiš, Domen“, pritoži se zaradi tega, „meso pa diši“.

„Ej, Blažon, če ti diši, potem ga pa le hitro jej, Bog blagoslovi!“

Kaj se bo človek takemu ljubeznivemu prigovarjanju ustavljal? Blažon se že ni, vse je pojedel, pa bi bil še, če bi bilo le kaj na krožniku, zakaj on je jedel meso na redke čase.

Pa tudi drugače si je pridobival „Američan“ vedno več veljave. Letača je plačal, nekaj sveta je prikupil, gostilna mu je dobro nesla, kakor je bilo videti, hencano, to je bil mož, da se je lahko postavil!

Samo to nekaterim ni bilo všeč, da je Lojzo tako preziral in namesto nji denar pošiljal Neži. Seveda sitnosti, ki so nastale zaradi tega pri Kupčku, so bile že v kraju in pozabljene, z ženo se pa še vedno nista mogla. Ljudje so sicer malo opazili, toda Lojza je izkušala mnogo, kar je bilo drugim prikrito.

Domen sicer razven onega pisma ni vedel nič napačnega o svoji ženi, pa čudno, v srce se mu je vselila neka mržnja do nje, ki se kar ni hotela umakniti pravi ljubezni. Pozvedoval je včasih, kako je živela v njegovi odsotnosti, hudega mu ni mogel povedati o nji nobeden nič, pa le še vedno je mislil, da mu ali nočejo povedati, ali pa da ni naletel na pravega.

Nekdaž je izkušal Ančko, seveda od strani, da le-ta še vedela ni, kaj prav za prav on namerja. Ančka je steklenice pomivala pri mizi — pivca ravno ni bilo nobenega — Domen je pa smodke urejeval.

„Le dobro pazi, da kaj ne ubiješ“, opomni oče, „pri gostilni se mora z vsem varčevati, če ne je gotova izguba.“

„O, saj še nisem nikoli nič ubila“, pohvali se Ančka.

„Potem pa dobro si zapominjaj, koliko ima kdo pijače, da kaj ne unese. Ali sta z materjo tudi dobro gledali, kaj kdo izpije, ko mene ni bilo?“

„Seveda sva, natanko.“

„Katera je pa bila po navadi pri pivcih?“

„I, kakor je nanese. Dostikrat obe.“

„Pa nikoli se ne sme temu ali onemu dati bolj polna mera. Ali sta tako ravnali?“

„Kako pa; mati so rekli, do črte se toči, pa sem slušala in tako storila, kakor so sami.“

„Na upanje tudi ni varno dajati.“

„Jedenkrat sem, pa sem že drugi dan dobila. Mati pa še dati niso hoteli. Blažon bi bil včasih rad, pa mu niso upali.“

Domen ni zvedel nič, Ančka ni opazila nič, Lojza pa, ki je slišala pred kuhinjo ta pogovor, vedela je, da jo mož sumniči nezvestobe in Bog vé kaj še vsega. Kako bi bila vesela? Verjeti ji ni hotel, če mu je iz obraza v obraz zatrjevala svojo nedolžnost. Zato je pogosto na skrivnem jokala. Vršanke so jo blagrovale, češ, tej je naredila Amerika nebesa, a Lojza je bila prepričana, da ji je pekel. O, ni vse lepo, kar se sveti, ne!

(Konec.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje.)

Bil je to človek v mladeniški dobi, visoke, krepke postave in prijetnega obraza, ki pa nikakor ni nosil značaja Bolgarja, nego pristnega kranjskega fanta, katerega so rodile in vzgojile gorenjske planine; — pač nenavadna podoba in prikazen v teh vshodnih krajih. Zatorej me je morala hočeš, nočeš zanimati, tembolj, ker je nosil siv klobuk, okrašen s krivci divjega petelina, kratek telovnik, poшит s svetlimi gumbi, jirhaste hlače, segajoče do kolen, zelene nogavice in čevlje, okovane z močnimi železnimi žreblji. Stiskajoč pod pazduho štirivoglat papirnat zavoj in izpuščajoč iz kratke pipice goste oblake dima, je „prikreval“ pod verando, pokimal proti nam malomarno z glavo, pljunil dve-trikrat pošteno na desno in levo in se potem spustil pri sosednji mizi z vso silo na slabotni stol, da je zaškripal in zahreščal pod njim stari les.

Zaklicavši krčmarju, da mu prinese pol oke „rdečega“, je razvil svojo prtljago in privlekel iz nje nove citre, katere je z vidnim zadovoljstvom ogledaval in jel uglašati.

„Ciel!“ vskliknil je poltiho Francoz, ki je ves čas pazljivo gledal prišleca. „Ali smo v Švici ali v Tirolah?! Kaj menite vi, sennor Pedro?“

„Da smo v Bolgariji“, bil je Španjolv kratki odgovor.

„Bien. Čudno, da še toliko veste! Taki ženiji, kakor ste vi, se smatrajo običajno živeče na drugih planetih kakor lazimo mi, topoumni črvi —.“

„Zato je pa poletel vaš veliki duh v Švico in v Tirole.“

„Dočim je vaš ostal v Bolgariji, dasi zre tuje šege, tuja ljudstva. Seveda, da se dvigne in popne do kakih mislij, to siromaku ni dano; če bodete vi sedaj-le videli pred seboj Hotentota ali prebivalca otoka Honolulu, pa bodete smelo trdili, da je bolgarski pastir: o tem sem prepričan. Ker ne mislite, tudi ničesar ne poznate; zato vas nikakor ne gane novi gost s svojo zunanostjo.“

„Me že gane, a vendar ne toliko, da bi moral vsled prevelikega ganjenja pobrati tu svoja kopita in poiskati si mesec ali danico. Oni človek je Tirolec ali Švicar, katerega je zanesla najbrže njegova umetnost v to balkansko mesto, a ni celo ljudstvo, kakor ste se bili ravnokar izrazili, ljudstvo, katero me s svojimi šegami uveri, da sem se doslej zelo motil, če se mi je dozdevalo, da se nahajam v Bolgariji.“

„Bravo, sennor, bravissimo! — Vse je res, kakor da je govorilo sv. pismo. In da ste se vi izjavili takoj početkoma, ko ste čuli moje vprašanje, tedaj bi ne bilo treba toliko besedij in še bolj toliko vshičenja pri vas.“

„Ushičenja? Nikakor! Vi ste vprašali in jaz sem vam odgovoril mirno in popolnoma pravilno; a vam to, četudi ste dobili povoljni odgovor, ne vem izakega vzroka ni ugajalo in začeli ste prepir.“

„Pa bi bili mislili! S svojim vprašanjem vendar nisem zahteval, da mi naznanite, kje smo pravzaprav — toliko treznosti mi smete zaupati —, nego da mi poveste svoje mnenje o našem sosedu. A znano vaše hrepenenje po neslanih dovtipih vas je zapeljalo, da ste bleknili otročjo misel.“

„Jako laskavo! Prosil bi vas le, da stavite svoja vprašanja v prihodnje malo drugače,

zakaj jaz imam to otročjo navado, da odgovarjam vedno stvarno; to se pravi, samo na vprašanje.“

„Bien. Klobasate še vedno in premlevate jedno in isto moko. Misliti niste hoteli — in basta.“

„Žal, vaše vprašanje je bilo za-me previsoko, baš tako ‚pesniško‘ kakor preje zgodba o Aspáruhu. Vi ste pesnik, jaz prozajik, in umejeva se težko.“

„Da, pesnik sem, in prvo moje delo bo junaški slavospev na vas, predragi sennor Pedro.“

„Srčna hvala že naprej! — A sedaj odpriva svoja ušesa čarobnim glasovom miljenih strun, kateri nas napolnijo z blaženimi čustvi in nas snivajoče sladke sanje ponesejo v rajske višave najbolj oddaljenega planeta...“

Jules je dobro čutil ironijo teh besedij, a rekel ni nič, le ustnice je jezno stisnil. Znal sem, da jo utegne Španjol o priliki dobro skupiti.

Posvetil sem sedaj svojo pozornost tujcu, ki je bil baš izvabil strunam par miloglasnih akordov in sedaj ubral spev, ki me je popolnoma presunil.

Daleč proč od miljene domovine, med ljudmi, ki govoré sicer jezik mojemu soroden, a vendar tuj jezik, med neznanimi obrazi zazreti nenadoma domač obraz, a še več, čuti znane glasove, ki se glasé in odmevajo raz griče in višave, kjer vihra slovenska zastava: kako naj sem ostal miren, hladnosrčen, ravnodušen!

Z vsemi čuti sem srkal va-se navdušeno našo bojno pesem, naš ‚Naprej‘, in solza veselja mi je zarosila oko, dočim se je srce utapljalo v turobnih čustvih...

Igralcu samemu sem videl, kako je ubiral strune s polno dušo in zamaknjen poslušal njih zvonki glas. Tovariši moji so nemo in z jasnim čudenjem vlekli na uho prelepi ton tujega jim napeva.

Baš je citraš ponavljal pesem, ko me je vzdramilo vprašanje Francoza, ki je bil takoj opazil moje dušno stanje:

„Kaj vam je, monsieur, da ste tako ganjeni? Res, lepa pesem, a vendar ne namenjena v to, da spravi koga v jok! Premalo je sentimentalna; vas morda storé vesele koračnice žalostnega?“

„Ne, a ona me dela preveselega. Čujte, monsieur, to je bojna pesem Slovencev, to je naša marselêza!“

„A! — Istinito? Morda je oni človek vaš rojak?“

„Najbrže; i pri nas je taka noša kakor je njegova, običajna v gorskih krajih.“

„Bien. Tedaj k njemu! — Jako interesanten človek!“

Igralec je bil končal in si sedaj prižigal pipico. Stopil sem hitro k njegovi mizi in ga ogovoril v slovenskem, domačem narečju.

„Zdravi, prijatelj! Vi ste Gorenjec?“ Osupel je, a takoj poskočil kvišku in vpil z gromovitim basom, radostno se smeje:

„Tristo kosmatih medvedov! — Na, to, to je čudež! Tristo mesenih klobas, da je to čudež! Tu, med lačnimi turškimi širokohlačneži in raztrganimi cigani Kranjec, Dolenjec, Gorenjec ali Notranjec; — kam naj obrnem oči, da bom bolj prav gledal? Danes sem dobil iz Ljubljane po železnici, parobrodu, pošti in vseh mogočih vozovih nove citre in jih ravno poskušam, če pojejo tudi drugje tako lepo kakor po naših planinah, pa naletim pri tem na rojaka: — tristo zeljnatih glav! ves sem iz sebe!“

Upehan od naglega govorjenja je globoko zasopel in zopet pričel:

„Pa, kdo, kdo ste vendar? Saj nimate nič kranjskega na sebi, a ste me tako ‚fletno‘ po domače vprašali, da sem popolnoma proč! Mene pogledajte! Že na petsto korakov se mi vidi, da sem doma pod Stolom, v prijetnih D., po katerih mi je strašno dolgčas! Od kod ste, no?“

Povedati sem mu moral zatem vse natančno: rojstveni kraj, svoje razmere, svoj stan, vzrok in namen svojega popotovanja, na kar mi je on pripovedoval svoje življenje.

„No, moj oče, Bog mu daj večni mir in pokoj, je bil organist, cerkvenik in učitelj in tudi mene dal v šolo v Ljubljano, da se izučim ondi v njegovi stroki. In res, pojem milo kakor škrjanček na polju, a tudi tulim, kadar pride fortissimo, kakor noben junec na paši ne, igram vse instrumente, celó lajno, ob kateri svirati se mi zdi najtežje, in naučim še tako zabitega otroka v 24 urah brati in pisati, da mu ne izbiže te vede nobena palica več iz glave. — Dobil sem torej z 21 leti službo v župniji B., blizu svoje rojstvene vasi in že živel zadovoljno kakor — no, kakor more to mladenič zdravega telesa in zdrave duše, ki ima malo dela in mnogo prostega zraka: saj oprakov sem imel res šentano malo, zato sem pa jel rogoviliti po drugih poljih svetovne prosvete, to se pravi, šel sem in se zaljubil v stričnico našega župnika, ki me pa ni marala, ampak vzdihovala po nekem dijaku, ki je uprav zadnje leto študiral na Dunaju; čez leto dnij bi se morala torej vzeti. Jaz seveda jezen, žalosten, hud, da bi bil najrajši ves svet požrl, a pomagalo ni nič, — še bolj sem se ji zameril in niti blizu nisem smel več, sosebeno še, ko je prišel njen ljubljenelec na počitnice. Tristo pečenih koštrunov! to me je dražilo. — No, in

neko noč sem onega v pijanosti na samem neusmiljeno pretepel, da je obležal v krvi. Meneč, da sem ga ubil, sem hitel domov, pobral svoje cunje — med drugim to lovsko obleko, katero nosim sedaj — in hajdi proti Hrvaškemu, in ker tam ni bilo za-me, naprej — vtihotapivši se čez mejo — v Srbijo in nazadnje v Bolgarijo, kjer sem našel svojo srečo. V Ruščuku sem se namreč seznanil z nekim učiteljem, katerega sem potegnil ob priliki iz vode, in ta hvaležna duša mi je priskrbela tu gori v balkanskem selu — Turkeviči se mu pravi — mesto učitelja, dasi nisem umel prav nič bolgarščine. Kako so me sploh mogli v takem slučaju sprejeti, to mi do današnjega dne, ko gladko govorim ta jezik, ne gré v možgane; saj bi bilo pa tudi neumno, premišljati o tem! — Veste, čez šest mesecev sem se že oženil z mlado Bolgarko, ki je lepša kakor vsa naša dekleta skupaj, in sedaj nas je mala družinica peterih nosov; no, imamo se dobro, prijetno, samo meni se včasih zdeha po zračnih planinah in po fantovski družbi... Pa sem vedno vesel. Glejte, pri nas doma smo dajali za liter dolenjske kislice 40 krajcarjev, tu pa ga dobim za jeden groš pet četrtilj, pa kakšnega! Dva kozarca in ne vem več, kdo sem, tako moč ima v sebi! O mesu pa nečem ničesar ziniti, samo to rečem, da ga Izraelci v Egiptu niso imeli polovico toliko kakor ga imamo mi, in vzdihovali so po njem v puščavi! Kaj bi počeli šele sedaj! Da, tristo pitanih pur, dobro se nam godi!“

„In ste pozneje kaj čuli o svoji stvari glede na onega dijaka?“

„Kajpak! Par dnij pač ni mogel premikati kostij, a se je popravil in danes je zdravnik nekje na Slovenskem; poročen je pa istinito z ono deklico, za katero sem lazil jaz, četudi sem ji tolikokrat pridigoval, da je nikdar ne vzame. No, Bog jima daj srečo, tako „fletno“ jima izvestno ni kakor je meni z mojo Ivanko! He, tu je kakor v raj: jesti in piti dovolj, kar je pri meni glavna reč, drugih potreb nimam! — No, godbe mi je doslej nedostajalo, kar je bilo zame, takšnega glasbenika, seveda strašno hudo, da, neznosno; zato sem pisal pred par tedni v Ljubljano po citre, ki so mi najljubši instrument, danes pa sem šel v mesto vprašat, in res, so že dospele. No, tu so torej, in sedaj pričnem šele pravo življenje. To bo poslušala moja Ivanka in moji trije krokodilčki! Hej, le kar domov, da se preje napijejo in nasitijo teh sladkostij! — Vi, vi greste seveda z menoj na moj dom, da se ondi malo porazveselimo in pozabavamo; strmeli bode, kako klepetajo moji kljunački slovenščino! Šent, skoro me osramotijo! Saj ne izgubite nič ni na potu, ni

na času, ker vaše stopinje morajo itak preko tal mojega sela, če ste namenjeni v Madsero. Le seznanite me s svojimi prijatelji, ki so videti prav prijazni ljudje, in potem odrinemo takoj! Veste, moja družina me grozno ljubi, in tekle bodo debele solze, če se ne povrnem do večera, sosebn, ker sem šel že sinoči od doma.“

Ker mi je mož zelo ugajal in sem bil vesel, da sem mogel z njim pokramljati malo v materinščini, sem se radovoljno odzval njegovemu vabilu. Predstavil sem ga Španjolu in Francozu, katera žal nista mogla mnogo občevati z njim; a druga je bila z Ilijo: kakor dva brata sta se razumela takoj po prvih besedah, saj sta bila oba — „skladatelja“!

„Kje imate konja?“ vprašal sem novega znanca, ko smo se odpravljali za odhod.

„Konja? Ha, na nogah dva! Sem silen hribolazec in kot tak ne jezdim nikdar, nego letam peš čez hrib in dol, ker me to hitreje nese; moji čevlji, ti so pravi!“

„Kaj! Dvanajst ur daleč ste prišli peš?“

„Prava reč! Za-me majhen izprehod. — Če ne preletim polovice ur v dnevu, pa sem bolan: sem skoro vedno na nogah. — Vi imate konje, dobro, a jaz ne! A bode videli, da nikakor ne bom zaostajal: premetavam dolgi bedri liki noj. Kar odlazimo!“

Pozno v popoldnevu istega dne smo jezdili v zakotno vas Turkoviči, kjer je živetaril moj veseli rojak. Med potoma se nam ni nič posebnega prigodilo; seveda za kako malo dogodbico je že poskrbel Francoz, pri čemer mu je danes pridno pomagal Gorenjec; razumela sta se za silo po nemški in bila vedno skupaj, dočim sva s Pedrom ostala sama, zakaj tudi djado Ilija se ni brigal za-me, temveč bil neločljiv prijatelj onih dveh in glavna moč pri vseh „šalah“.

Baš smo se nahajali na ravni stezi, ljubeča se trojica glasno se pogovarjajoča par sežnje pred nama, ko je pobrzdal Francoz svojega črnca in, počakavši mene, dejal:

„Monsieur!“

„Prosim.“

„Slovenci ste izvrstni ljudje!“

„Neizrekljivo me veseli.“

„Da; za vse dovzetni: ne take trme kakor n. pr. Španjoli.“

„Hvala!“ izjavil je Pedro suho.

„Da imam kaj hvaliti, bi hvalil! — Ste torej galantni ljudje, fini družabniki: sploh za vse porabni. Ste čuli?“

„Še predobro!“

„Posebno je pa ta učitelj famozna duša; popoln materijalist, razumete, popoln materijalist: fantazira samo o denarjih, jedi in pi-

jači . . . a siromak je ubožen in si ne more privoščiti nobenih slastij. Smili se mi in hočem ga osrečiti: — drevi napravimo koncert!“

„Hop!“

„Koncert v dobroten namen: čisti dobiček se izroči velikim rokam učiteljevim. Vi ste Slovenec in tedaj sklepam, da tudi pevec?“

„Uganili ste!“

„Bien; tedaj se nisem motil. Kateri glas požete?“

„Baritonist sem.“

„A, kakor djado Ilija? Diable, peti bodeste morali drugi tenor!“

„Zakaj ne!“

„Pel bo kvartet: jaz prvi tenor, vi drugi tenor, Ilija prvi bas in učitelj drugi bas. Proizvajala se bo vaša marselêza ‚Naprej!‘ katera mi jako ugaja, in učitelj ima slučajno samo od nje partituro. Na programu bo pa več točk: Citranje, petje kvarteta, solo-nastop djade Ilija s pesmijo o vojni blagajni, solo-nastop moj s komično igro, prosta zabava. Pričetek ob deveti uri zvečer v šolski sobi sela. Takoj, ko se oddahnemo, bo glavna izkušnja. Vi se seveda ne odrečete mojemu vabilu in pozivu?“

„Nikakor! Ugaja mi vaša ideja, ker mi nudi obilo razvedrila; tu sem z dušo in telesom zraven in vaščanom privoščim nekoliko premembe in zabave v njihovem dolgočasnem življenju; samo ne vem, če bodo voljni plačati kaj vstopnine?“

„Kaj to! Kdor bo dal, bo dal; kdor pa ne bo dal, ne bo dal: vstop bo vsakomur dovoljen. Sicer je to samo moja skrb; za stroške in dohodke sem odgovoren jaz.“

„Prav. A še nekaj. Kako se nauči Ilija tako hitro svoj glas?“

„No, saj trdi in poudarja, da pozna note kot rakijo in zapoje vsako še tako težko skladbo ‚ex abrupto‘. Potem me ni skrb gledé na njega.“

„Hm! Možiček se samo postavlja, a uverjen sem, da niti ne vé, kaj so to ‚sekirice‘; poznam ga dobro.“

„Ciel! Kje ostane potem kvartet, če odstavimo njega? — Ga že naučim! Da, naučim ga, in če mu je glava zeljnata! — Basta! Peti moramo. Sedaj je ura šest; ob sedmih bo izkušnja, ob devetih torej se prične veselica. — Z učiteljem in z Ilijo smo se ravnokar dogovorili o tem; prvi naznani vest vaščanom, da se zberejo o določenem času na omenjenem prostoru. Nam je sedaj cela stvar znana in boste pripravljeni! Natančne podrobnosti se pojasnijo pozneje, za ta čas zadostuje, kar sem vam povedal. — Zdravi!“

Pridružil se je svojima somišljenikoma in glasneje so zopet debatirali.

„Kako me prezira!“ oglasil se je Španjol na moji strani. „Vé, da sem izurjen pevec, pa mu je ljubši nevedni Ilija. Strašno sem se mu zameril . . .“

„A, da padete sedaj-le v prepad, skoči brez obotavljanja za vami.“

„Saj ga poznam. Grozno občutljiva, a zlata duša. Razumete, zakaj hoče prirediti veselico? — Sam je že namignil (nehoté) na to, da namreč izboljša gmotno stanje učiteljevo, ki mu je v tej kratki dôbi postal tako drag; vé dobro, da dohodkov ne bo nič; — vrgel bo iz svoje blagajne vsoto, ki izvestno ne bo mala, v nabiralno posodo in glasno kričal, da znašajo toliko dohodki.“

Dospeli smo pred dom Gorenjčev. Bila je to navadna bolgarska hišica, stoječa poleg šole, ki je pa kazala skrbno zunanost in snažnost, priča, da gospodari v njej pridnejša roka kakor v sosednjih hišah. Na prag so prihiteli trije kodrolasi dečki od dveh do šestih let, ki so pozdravili očeta v čisti slovenščini, za-me jako prijeten utisek! Prihitela je semkaj tudi hišna gospodinja, mlada, rdečelična Bolgarka, katere ni bil zaman pohvalil njen soprog. Vsprejem in pozdrav je bil nad vse ljubezniv in odkrito-srčen.

„Sedaj, monsieur!“ zaklical mi je po malem obedu, katerega nam je bil pripravil vrli naš znanec, Francoz, držeč v roki svinčnik in papir; „sedaj sestaviva hitro program. Štiri točke naj bodo. Torej prva:

Citranje učiteljevo; — citra seveda kar in kolikor zna najbolje; če več, bolje je. —

Druga točka: Naprej! koračnica; poje kvartet.

Tretja točka: Vojna blagajna. — Junaški spev; poje baritonist djado Ilija. — To bo jedro cele veselice, in za to se je dobri mož najbolj poganjal

Četrta točka: Krvava klobasa; — komična solo-igra, uprizarja Jules d'Alby.

Zatem: Prosta zabava.

„Se-li strinjate s tem programom?“

„Popolnoma.“

„Tedaj lahko odidemo k izkušnji?“

„Lahko.“

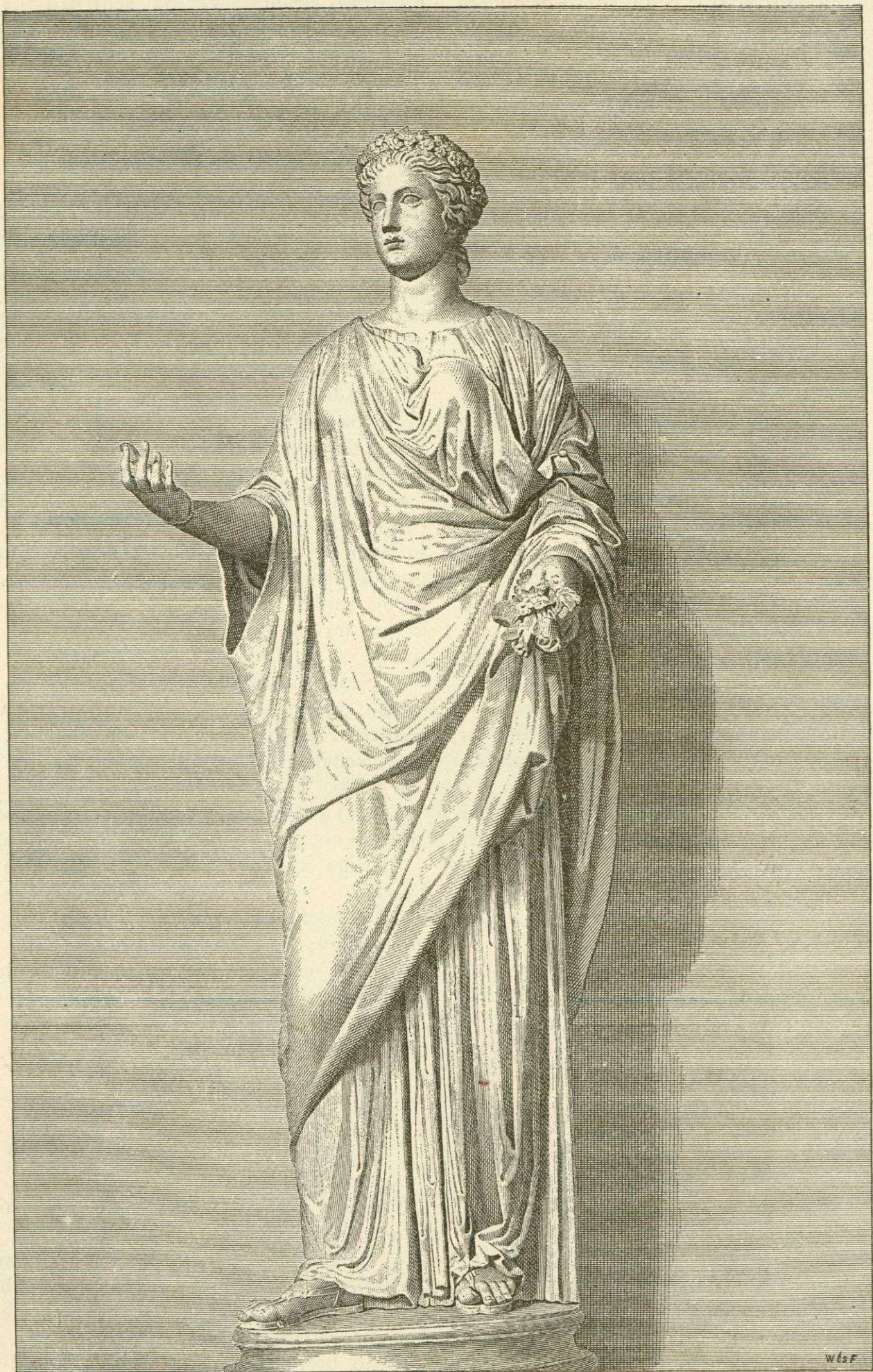
„Bien. To mi ugaja: malo govoriti, a veliko misliti in še več delati.“

„Gospodine!“ rekel je Ilija z vzvišenim glasom, ko sva stopala vstric proti šoli. „Gospodine, danes boš slišal, po čemer je toliko časa hrepenelo tvoje srce!“

„So hrepenela ušesa, dragi djado Ilija!“

Ni se dal premotiti! — Seveda, saj ni bil Jules!

„Čul boš, gospodine, slavospev na djado Ilijo in njega gorostasno moč, spev, ob kojega

Flora. (Kip rimski.)

bučanju in šumenju se bo tresla zemlja in bodo trepetala srca vseh, ki hodijo po nji.“

„Ali se te bo tako daleč slišalo?“

„Ne; a pesem, ki bo nocoj prvikrat donela iz mojih orjaških prsij in mojega krepkega grla, odmevala bo takoj iz ust slehernega, ki je sin majke Slave, odmevala bo od Urala do Triglava, od Balkana do Krkonošev, kakor si ti zadnjič pel v neki pesmi.“

„Tako naglo se je ne bodo naučili —“

„Pač! Navdušenost, prevelika navdušenost, ki jih bo navdajala, jim bo vcepljala vekovite glasove z jaderno hitrostjo v možgane . . . Celo gluhi jih bodo znali!“

„Ohó!“

„Da, zakaj ne morejo biti nikdar tako gluhi, da bi ne slišali te — pretresljive pesmi! To ni možno!“

S povzdignjeno glavo in zmagonosnim obrazom je korakal poleg mene in, stopivši v šolsko sobo, takoj jel meriti nje dolgost in širokost, češ, ali bo šlo vanjo toliko občinstva, da bo — vredno peti pesem o vojni blagajni! Bil je videti zadovoljen.

Jules je sedaj razdelil glasove. Opazil sem takoj, da je ta Ilija, ki je poznal sekirice kot rakijo, — držal sicer te sekirice grozno ošabno v roki, a ob enem tudi ravno narobe.

Pouk se je pričel. Najprvo je izpel Francoz (dirigent) svojo ulogo, prvi tenor, s krasnim, res miljenim in zvonkim glasom, potem jaz in tretji djado Ilija, prvi basist. Dirigent intonira, djado Ilija zatuli za kvarto nižje — kot junec na paši.

Dirigent intonira vdruči, Ilija zarjove za oktavo nižje kakor lev v puščavi. Obupno me pogleda Jules in intonira v tretje; ker Ilija ne more nižje, kakor je že doslej, poskoči za oktavo višje in zadene pravi glas; radost prešine Francozov obraz in burno taktira, dočim poje Ilija nekaj, kar ni podobno ni petju, ni sploh človeškemu glasu, marveč kruljenju razljučenega merjasca . . . Jules zamahne nekoliko nevoljno z rokó — Ilija kruli seveda mirno dalje, strmeč v sekirice in s težavo čitajoč bolgarski tekst — in stopi k meni:

„Monsieur, meni je obupati! Veselica je že napovedana, program že vsakemu v vasi znan, čez dobro uro treba nastopiti, — in ta človek izpušča sedaj pri glavni skušnji take kanibalske glase! Nazaj ne moremo, drugače je strašanska blamaža, a peti tudi ne moremo, kdo naj posluša to! Kaj mi je početi? Točko kvarteta črtati? — Ne gre! Tu leži težišče, magnetiška moč cele zabave; kvartet tu v Balkanu! — famozno, romantiško, jedino! Da, peti moramo, moramo, moramo! — Proč z djadom Ilijo in sem s sennorom Pedrom, dasi me je tako strašno razžalil!“

„Če bo le voljan sodelovati“, ovrigel sem jaz.

„Zakaj ne, monsieur?“

„Ker ste ga preje prezrli, a sedaj v šali naj je dober!“

„Diable! Moja neumna občutljivost in prevzetnost! In potrebujem ga krvavo! — Monsieur, bodite tako prijazni in idite ponj; recite, da ga prosim vljudno, naj mi pomaga iz zadrege —“

„Ne bo hotel!“

„Tedaj, tedaj mu povejte indirektno, ne — sacrebleu! — recite mu naravnost, da obžalujem svoje postopanje, da ga prosim oprostjenja! — Dieu! kako se moram ponižati, a naj bo; saj je za idealni naš nastop pred tujimi narodi! — Hitite k njemu!“

Tiščal me je k durim, a me zopet ustavil:

„Še nekaj! Tu poje še vedno Ilija, a mora kmalu končati; tedaj mu treba prav mehko, da ničesar zlega ne sluti, naznaniti, — nasprotno mi smrtno zameri, in tega nečem! — da smo ga odslovili! — A kakó to zvršiti? . . . Aha! Vi mu povejte, da poje lepo, res krasno, a da ga nadomesti Pedro, ker se čuti sicer razžaljenega, ako ne bo sodeloval, a ga nikjer drugod ni moči porabiti, kakor jedino le pri tej pevski točki; pač je pa Ilija večji umetnik, zato bo njegova glavna vloga pri igri. — Radi njega, veste, moram predruščiti zadnjo točko; ne v naslovu sicer — Bog obvaruj! — a po vsebini in tudi glede na osebe, — sitno! Nu, mesto jednega nastopiva dva in uprizoriva ono dramo, katero sva doživela pred dnevi v votlini, kjer sva iztikala za zakladom. — Središče bo lonec, katerega srečno najdeva, a v njem ni skrit zaklad, nego krvava klobasa, kar bi dalo celi igri mnogo komičnega, za čimer itak stremim: hočem biti komik in nikdar tragik; jednako ulogo v življenju prepuščam vam, ki imate že obraz za to! — Torej izmislim si malo konflikta, napravim z loncem imeniten efekt in igra mora prospekti sijajno! Ahá, sedaj je Ilija gotov, sporočite mu moje besede!“

Baš je izkrulil Ilija pesem, za katero je bil porabil četrto ure, in ponosno položil list na mizo, otrši si pot raz čelo.

„Gospodine!“ vprašal je, vihajoč dolge brke, „Kako sem pel?“

„Izvrstno!“ pohvalil sem ga s skritim peklenkim nasmehom na ustnah.

„To bo gromelo, ko zapojemo vsi štirje! Lepe besede o zastavi, junaški krvi, puškah in mečih . . . skoro kakor pri junaškem spevu o vojni blagajni! Zato mi ugaja in hočem posvetiti svoje grlo tej pesmi, dasi ne zasluži, da jo bom pel prej kot svojo skladbo!“

„Je sploh ne boš pel!“

„Kaj? In zakaj ne?“

„Ker te ni vredna!“

„Bože, gospodine! Je-li to istina?“

„Da, gola istina! Za to pesem je tvoje grlo predobro! Ti si sposoben za večje umotvore.“

„Da, gospodine, vrlo dobro govoriš!“

„Tu zadostuje Pedro, a ti nastopiš drugje.“

„Gospodine, to je pravo, pravo, da se prizna umetnosti zaslužen plačilo! Meni podarite dostojno ulogo in spoznate, komu ste jo podarili! Zakaj velikanski razloček je, ako se naloži delo komu drugemu, ali se naloži meni, kateri sem nesel tristo in petdeset kil težko blagajno sto korakov daleč!“

Razložil in pojasnil sem mu celo stvar, kajpak laskavo, potuhnjeno, — in dosegel, da sem si ga pridobil z „dušom i tjelom“. — Saj ga je bilo le treba prav „prijeti“.

Izkušnja se je vršila po določenem vspredu. Mi štirje smo bili v vsakem oziru „trdni“, — za dirigenta posebna čast, — in sedaj je prišla vrsta na Ilijo, da se poskusi s svojo skladbo. Tu se je zgodilo, kar sem že jaz naprej na tihem znal, to namreč, da Ilija nikakor ni hotel peti.

„Kaj čujem?“ vskliknil je že ogorčen, jedva sem jaz zinil prve besede. „Kaj čujem! Ali se hočete norčevati iz mene? — Ne, ne, to je smrtno razžaljenje, da se upate dvomiti na moji dovršeni skladbi! — Tu naj pojem pred tremi osebami! — Haha! Kaj vam vse ne pride v misli! Tako ponižanje moje osebe! — Ne, gospodje, motite se pošteno: najmanj sto ljudi — potem jaz pojem!“

„Pa, dragi Ilija“, upal sem se mu ugovarjati, „če poskusiš pesem pred javnim nastopom, in to ne v naši, nego v svoji polzi¹⁾, zakaj pesmi doslej še nikdar nisi pel in tedaj ne moreš vedeti, je-li istinito tako lepa, kakor živi v tvojem

¹⁾ Polza, bolg. = interes.

dubu...! Nadalje je potrebno, da se poje jedenkrat mirno, tiho — —.“

„Kaj? Mirno, tiho? — Vseskozi mora bučati liki viharjev sila, razbijajoča se ob skalnih pečinah, in razjarjeno tuljenje razburjenih vodá besnečega morja!“

„A tako! Potem pa le buči in tuli, da razneseš stene in nas uglušiš popolnoma!“

Na videz nevoljen sem ga ostavil, — radi Francoza, ki je zahteval na vsak način, da se pripravimo za koncert kakor da se ima vršiti v kakem kulturnem kraju, kjer se od umetnikov mnogo zahteva, in ne v pol divjem, oddaljenem balkanskem selu! — Imel je pač svoje chevalierske muhe!

Kar se mene tiče, zdela se mi je naša izkušnja popolnoma odveč. No, imel sem še dovolj sitnosti: Jules je klel, robantil, rotillijo, — Ilija je bil neomahljiv, da, nazadnje robat! Sprla bi se bila pošteno, da nisem jaz pomiril Francoza; pustil je Iliji njegovo voljo, a skrito zlobno lesketanje njegovih očij me je uverilo, da se bo Ilija še kesal radi svoje trdovratnosti.

Pri zadnji točki, — pri igri „Krvava klobasa“, je bila zopet čudna. Največ dela sem imel jaz, dasi se igra mene nikakor ni dotikala. — Jaz, ki sem moral tolmačiti Iliji, kar je zahteval od njega Jules, in potem še sproti učiti tega bolgarščine! In to mi je tako zmedlo glavo, da pri najboljši volji nisem vedel, kaj sta prav za prav igrala! Menda nič! Učiteljevi dečki so bili morali navoziti na vzvišeno mesto sobe velike kupe prsti in kamenja, — kar je predstavljalo votlino, — in okrog tega kosa „zemlje“ se je sukal Julesov konflikt in imenitni finale: — fulminanten efekt je moral šele priti.

Sklenil sem, da posvetim vso svojo pozornost tej interesantni „drami“ pri veselici sami, da morem potem vsaj povedati, kakšna je bila.

(Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

73. Po bolezni. — V gostilni. — Socijalni demokrat in njegovo spremstvo. — „Življenja gnus.“

... prosenca ...

Dragi oče! Pravite, da mater močno skrbi moje zdravje. Naj bodo le brez skrbi; sedaj sem zopet dober. Doktorjeve besede, češ da ne bom več za šolo, se niso vresničile; tako

vsaj upam. Učim se lahko kakor pred boleznijo, a v marsičem sem se izpremenil, — to čutim sam. Življenje, svet... vse se mi zdi drugačno! Na niti mi je viselo življenje. Da se nit ni utrgala, koga moram zahvaliti? Tovariš Domen mi je rekel po ozdravljenju: „Ivan, tebi je Bog dvakrat podaril življenje.“

Najzopernejše mi je sedaj to, da moram v gostilno hoditi obedovat. Ob tržnih dnevih se

vse tare notri ljudij, pa moramo mi dijaki čakati, da kaj dobimo. Ob navadnih dneh je že boljše, tedaj hitro opravimo.

Zaradi jedne stvari pa se mi je gostilna zelo pristudila. Pri sosedni mizi namreč obeduje vsako opoldne neki kovinski delavec. Mož mora biti jetičen. Suh, bled je in vedno pokaljuje. S seboj pripelje vsak pot neko mlado žensko in pa psa. Z žensko nista poročena, to smo takoj vedeli. Sprli pa smo se zaradi psa. Vselej je namreč pustil nekoliko juhe na krožniku pa jo dal psu. In tako^{*} je pes jedel z istega krožnika kakor njegov gospodar. Potem mu je dal tudi mesa in prikuhe. Dolgo časa smo molčali, četudi se nam je gabilo, ker z istih krožnikov jemo tudi mi. Nismo si pa upali govoriti zato, ker je mož silno oduren, vedno slabe volje in skoro nič ne govori.

Nekega opoldne pa se ojunaci sošolec Francetič, ki tudi tam obeduje, pa reče:

„Gospod, prosimo vas, dajajte psu jesti s posebnega krožnika; nam se že gabi.“

Jezno je pogledal jetični mož; mislil sem, da nas predre s svojimi steklenimi očmi. Nekaj časa je molčal, nato pa zamrmral:

„Kaj komu mar, kar jaz delam!“

„Mi ne bomo jedli s tistih krožnikov, kakor vaš pes“, pripomnim jaz.

„Zakaj pa ne?“ odvrne kovinar, potem pa dostavi z zaničljivim posmehom: „Mar je pes kaj manj kot vi? Ob smrti crkneta oba — pes in človek — in obeh je konec.“

„Aha, vi gospod, ste teh mislij kakor Darwin, da se je človek razvil iz opice in da je torej žival kakor so druge živali?“ vpraša Francetič.

„Ne samo jaz, na tisoče, na stotisoče nas je teh nazorov“, odvrne srdito mož, „in mi, socialni demokratje, bomo skrbeli, da bo ves svet teh nazorov.“

Socialni demokratje! — Par let sem se je večkrat slišalo to ime, a vedno sem si mislil, da živé le na Francoskem, Angleškem, na Nemškem; da bi bili tako blizu, tega nisem slutil, najmanj pa, da bom kdaj s katerim govoril. Po kratkem molku pripomni Francetič:

„Potem bomo torej jedli vsi iz jednega korita, ljudje, psi in pa tudi prebivalci svinjakov?“

Na to vprašanje ni več odgovoril, ni se mu zdelo vredno govoriti z nami. Vstal je on in odšel — z žensko in psom. In ko sem gledal za to družbo, sem se spomnil, da sta izmed najvažnejših točk njih programa tudi ti dve: „človek ni nič drugega kakor žival“, in pa „slobodna ljubezen“. Te dve točki vodi ta mož vedno s seboj.

Pri isti mizi kakor midva s Francetičem obedujejo tudi trije učiteljski pripravniki iz raznih letnikov, pa sin nekega trgovca z Notranjskega, ki je prišel samo po to v Ljubljano, da bi se učil za izpit, ki ga mora napraviti, da bo lahko služil cesarja kot jednoletni prostovoljec. Prav za prav ima denarja preveč, pa ga je prišel zapravljat.

Žal, da se tudi mi ne razumemo dobro. Pripravnik Sróbrov je bil iz pete gimnazije vzet k vojakom, kjer je služil tri leta; letos se je vrnil v šolo, pa ne več v gimnazijo, ampak v pripravnico. Pri vojakihi je izgubil vero popolnoma. Gledé duše je istih mislij kakor socialni demokrat. Hudo smo se že prepirali. Na trditev njegovo, da je to iznajdba duhovnov, sem odgovoril, da je bil že Sokrat prepričan o neumrljivosti duše in Platon in ves človeški rod.

„Kdaj so iznašli smodnik, ali tiskarstvo, ali eiektriko, ali telefon — za vse to ti povem leto in dan in ti mi povej, kdaj so iznašli prepričanje o neumrljivosti človeške duše!“ Tako sem mu govoril. „Tega ti ne pove nihče, ker je tako staro kakor človeški rod. Sicer pa“, zaklical sem v najhujšem ognju, „do tega svojega nihilizma nisi mogel priti po učenju in premišljevanju — pri vojakihi se menda malo misli —, ampak po drugih potih.“

Lahko si mislite, da pravega prijateljstva med nami ni, ker tudi ni medsebojnega spoštovanja. Sróbrov me ne more spoštovati, ko me ima samo za žival, meni pa tudi ni vse jedno, ko me ima za — zver.

Najbolj se mi smili natakara. Revno kmetiško dekle je, samo mater ima še, pa je prišla v Ljubljano služiti. In ubožica jih mora toliko preslišati, umazanih, poniževalnih! Uboštvo samo je že bridko, in sedaj ji ne pusté niti poštenja!

Bolj ko se mi bliža tisti čas, ko bom tudi jaz s Prešernom vzel slovo od mladosti, bolj spoznavam, kakšno globoko resnico hranijo v sebi vse vrstice te prekrasne pesmi, in tako tudi ti dve:

Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
Svet zaničvati se je zagovoril.

Ah čedalje bolj gine noč mladih sanj, vzorov
in upov in

. . . . zijá nasproti
Življenja gnus . . .

Zdravi!

Vaš

Ivan.

74. Življenje kakor v Valenštajnovem ostrogu. — Velikanski načrti: abiturijentska veselica, knjiga. — Vseslovanska vzajemnost. — Krokarski klub. — Domnova pridiga.

... svečana ...

Prijatelj moj! Hej, to ti je življenje sedaj pred pustom, prav kakor v Valenštajnovem ostrogu, in ne sliši se res drugega ko „Júheja! hopsasa! dideldidám!“ Same zabave, ples, predstave, kroki!

V prvi seji naše „Pobratimije“ po božiču smo sklenili, da po maturi, kot abiturijentje, napravimo abiturijentsko veselico, kakoršne še niso napravili abiturijentje nobeno leto. Povebali smo vse slovenske abiturijente vseh slovenskih gimnazij, in smo že pisali v Celovec, v Maribor, Celje, Gorico, Trst. Z vami, novomeškimi dijaki, se dogovorimo še posebej. Vi nam morate zlasti pomagati. Pa ne samo vse slovenske abiturijente bomo zbrali v krog, ampak tudi Hrvatoma smo že pisali v beli Zagreb ter dobili radosten odmev, da, pisali smo celo v zlato Prago češkemu abiturijentu, s katerimi si itak že dopisujemo v slovstvenih stvarih. Ali ni to velikanska misel?

Jaz že pišem igro, ki jo bomo pri slavnosti predstavljali. Neki večer mi je prišla ideja in bila je tako vzvišena, da mi je utripalo srce od veselja. „Dijak pride na Gosposvetsko polje, zvečer ves truden leže na tla ter zaspi. V spanju ima žive sanje: Zarja vzhaja tam za gorami, in čudni možje nastopijo; podajajo si roke, obetajo si medsebojno pomoč. Po govorjenju in obleki spozna, da so slovanski bratje, zastopniki vseh slovanskih rodov. — Od veselja prevzet plane kvišku, da bi objel prikazen — “ Kakšen bo konec, še ne vem.

Sklenili smo tudi, da izdamo knjigo za katero pripravimo kar najboljše spise, pa naprosimo tudi Hrvate, da nam pošljejo rokopisov. Vzajemnost slovanska v slovstvu, v znanstvu, v umetnosti — brate, to je naš vzor!

Iz Prage smo že dobili gradiva, skoro preveč. Vse ni zlato, kar so nam poslali. Kako sodiš n. pr. o pesmici „Z jara“?

Dřimala vesnička pod sněhem
v hlubokém hrobovém spánku,
ze spaní až ji probudil
teplý dech jarního vánku ...
I. dr.¹⁾

To in več enakih je poslal osmošolec Jan Sv ... ý. Jedni je naslov: „Jaro v městě“. — Drugi pošiljatelj iz Prage je tako radoveden, da je zapisal pod svoje pesmice pripombo:

¹⁾ Radi prepičlega prostora ne moremo cele objaviti. Ured.

„Ctěná redakce rač psati, budouli mé básničky uveřejněny?“ Izgovoril si je kot izmišljeno ime „Ignotus“. Da, samo češki osmošolci so nam poslali toliko, da bi bilo za pol knjige. Zato se ne bojimo: knjigo izdamo! Z njo pokažemo svetu, da v gimnaziji nismo spali, ampak se učili!

Tovariš Žarko ima dela čez glavo, da nas nauči elegantnega plesanja. Kot abiturijentje hočemo nastopiti fino, svetovno-izobraženo v vsakem oziru.

Tovariš Samo že pripravlja slavnostni govor za abiturijentsko veselico.

Sedaj pa napravljamo manjše veselice, da se izurimo za ono veliko. Zadnjo soboto smo igrali Stritarjevo klasiško podobo: „Dijogen v sodu.“ Samo je igral Dijogena — klasiško.

Ob enem se urimo tudi v govorništvu, da bomo tedaj lahko vsi nastopali častno.

Nekateri izmed „Pobratimov“ se hočejo pa še posebno izuriti. Zoran, Žarko, Večerin in Rosín so osnovali v ta namen krokarski klub. Vsak ima svoje ime. Večerin ima največ denarja; zato so mu oni trije dali častni naslov: *Crocus pecuniatus*. Rosín, ker bradat, je *Crocus barbatus*, Zoran *Crocus nocturnus*, Žarko pa *Crocus bibulus*. Jedno samo pravilo imajo in to se glasi: Vsak večer ga moramo „imeti“. A to le iz vzvišenega namena, da bomo o veliki abiturijentski veselici res „častno“ nastopali. — Zadnjič bi se bilo ubogemu Večerinu kmalu nekaj pripetilo v šoli, ako se ne bi bil znal tako imenitno izrezati. Poleg katedra visi „nemi zemljevid“ (*Stumme Karte*) Tirolskega, ker baš to obdelujemo v zemljepisju. Pa ne vem, kaj je padlo v glavo Večerinu, da je zapisal na rob zemljevida s svinčnikom: „Danes ni kroka.“ Prof. N. je prišel v šolo, pa takoj zapazil. To pa veš, da je profesor zemljepisja trd Nemec. Misli je takoj, da je kaj zoper njega, zato z vso jezo vpraša: „Was heisst das: Danes ni kroka?“ Večerin najprej prebledi, a hitro se ožunači, vstane in odgovori: „Bitte, das heisst: Heute ist kein Griechisch.“ Profesor je bil potolažen! Ljubeznivo je rekel: „Aber, mein Gott, schreiben Sie ein anderesmal doch mit der Tinte, dass mann es wenigstens lesen kann.“ — Mi smo sevé bili s tem vsi zadovoljni.

Le jeden ni zadovoljen z našim pripravljanjem za veselico in pa z našim krokanjem, namreč Domen. Kakor oni kapucin v Valenštajnovem ostrogu nas tudi Domen vedno graja:

Taki dijaki da so kristijani?
Kaj ste Turki, ali ste psijani?
Je-li zdaj čas z vinom se zalivati,
Pojédati in praznováti?
Za ukanjem hodi vekanje
To uči abecedno znanje.

Toda kdo posluša njegov glas v tem občnem vrvenju! Krokarski klub se mu v obraz smeje, češ: Domen! Vesel bodi i ti! „Juheja! hopsasa! dideldidam!“

Sicer „ga“ pa tudi v Novem mestu dobro „zbijate“. Kje imate sedaj tisto glasovito „šajtergo“, ki ste o belem dnevu v njej peljali sošolca Fingelca domov? Precéj vas je Novo-meščane ošibal Trdina v tistih znanih „bajkah o Gorjancih“, pa še premalo. At sine ira et studio!

Tvoj

Ivan.

75. Pred maturo!

... malega travna ...

Amice! Matura trka na duri. Hannibal ante portas! Za ukanjem je res prišlo skoro vekanje, kakor nam je prerokoval naš *μάντις χαλκῶν*, nezmotljivi Domen. Nikjer ni več pravega veselja; vse se guli in pili.

Saj pa imamo tudi smolo. Par mesecev pred maturo smo dobili drugega profesorja za zgodovino! Krivi so tega slavni sedmošolci, ki so prejšnjega profesorja tako radi imeli, on pa njih, da bi se bili kmalu snedli od same ljubezni. Saj ste gotovo že zvedeli tam doli, da so imeli v sedmi šoli klub kuhalničarjev; vsak ud je moral nositi staro kuhalnico s sabo v šolo. In nekega dné, ko je dotični profesor kuhal same dvojke, so kuhalničarji začeli mešati s kuhalicami pod klopmi: najprej je počila jedna v zadnji klopi, potem pa druge in začelo je vreti, in kipelo je in kadilo se je v sobi od prahú, da se niso videli kuharji iz dima, in ropotalo je v sobi, da se je skoro strop udiral pod njimi in je profesor X., ki je učil spodaj, ves blede letel h gosp. ravnatelju vpraševati, če vé, kaj je danes v gimnaziji. Zgoraj so pa le kuhali še dalje, in nihče ni vedel, kakšna jed bo nastala iz tega. Ko se je vrvenje in kipenje slednjič polehlo, šel je profesor po g. ravnatelja, in prišla sta oba, in preiskovali so, kaj se je skuhalo, in glej, bila je — godlja! In nastalo je vprašanje, kdo jo bo jedel, to godljo; pa je profesor rekel, da ima rajši češke „buhtelne“ (potico) pa je odšel — kar sredi šolskega leta, in nam je ostala godlja.

Mesto krokarskih klubov imamo sedaj klube za „guljenje in piljenje“. Perovec, Umen pa jaz tvorimo tudi tak klub. Tres faciunt collegium.

Sklenili smo, da bomo skupaj ponavljali matematiko, fiziko in zgodovino. Zvečer, ko so opravljene vse instrukcije, se shajamo in sicer v moji sobi.

Prve tri večere je šlo dobro. Učili smo se do najstih. Četrty večer pa nekako ob devetih pravi Umen:

„To je čudno, fanta, kadar se spomnim na zgodo-vino, vselej mi pride na misel tudi vino. Pa si ne morem izbiti te misli iz glave, in žejeti me začne nepopisno. In prav nocoj zopet čutim take težave, da je groza“

K vsej sreči je v naši hiši v pritličju gostilna „pri Tinetu“. In šli smo gasit to strašno žejo. Drugi večer je zopet prišla na vrsto zgodovina, oh, v Umnovem ušesu pa je zopet odmevalo tako silno: „Vina, vina!“ Pa smo šli zopet k Tinetu. Perovec pa je privlekel iz žepa tarok-karte, češ: „Vrzimo jih parkrat, da se nam um nekoliko izbistrí!“ Pa smo jih metali. Pred maturo sem se navadil kvartati! Postali smo tako strastni, da nismo mislili več na zgodovino, ampak le na vino, in ne na um, ampak le na škisa! Celó sošolci so se nam rogali ter nam prerokovali „maturo z odliko“! Zlasti me je zbôdla opazka Waldnerja, ki nam je Slovencem itak sovražen: „Večje neumnosti si ne morem misliti, ko pred maturo kvartati!“

Sklenili smo, da se poboljšamo. Še tisti večer po Waldnerjevi opazki smo nesli kvarte slovesno v Ljubljano. Najprej smo vrgli noter škisa! — srce se nam je krčilo, ko je odplaval, — potem so šle pa še druge.

Toda, amice, tisti večer sem tudi spoznal do dna, kako slab je človek. Sredi učenja se spomni Umen škisa, ki je odplaval, milo se mu stori, in ni bilo drugače, šli smo doli k „Tinetu“ ter vrgli sedaj své njegov tarok po mizi. — A to je bilo zadnjikrat! Sramovali smo se svoje neznačajnosti in sklenili še slovesneje to-le: 1. Beseda „zgodovina“ se ne sme več rabiti, ker ni dobro slovenska; mesto nje bomo rekli z Vodnikom „dogodivščine“ ali pa s Hrvati „povjest“. 2. Kdor bi se prvi spomnil škisa, morata ga druga dva slovesno nesti na breg Ljubljane ter ga vreči za starim škisom.

Ta dva sklepa sedaj držimo že tri tedne. Hudo je res, a nosi se. Umen je samo to rekel Perovcu: „Ti, če se boš kdaj ženil, spomni se, koliko si trpel pred maturo, koliko se ubijal z matematiko itd., in če Ti nevesta ne prinese najmanj dvajsettisoč, se ne zméni!“ S. T. D.

Ivan.

Arabeske.

(Zložil E. Gangl.)

16. Ob mesečini.

Na zemljo mesec jasno seva,
Zasniva v sanje jo tedaj:
Na nji živita Adam, Eva,
Odeva jo prvotni raj.

A potlej težko čuti pezo,
Da ji zamaja se tečaj:
Občuti bol in skrb in jezo
Človeštva, kakoršno je zdaj.

In zemljo tretji sen prešine:
Razpada svet na vekomaj,
Nad črne, večne pa temine
Razgrinja se prvotni raj!

17. V kletki.

Kaj ti je, drobna ptičica?
Otožna si, v kletko zaprta —
Glej vendar zlato solnčece,
Glej kras cvetočega vrta!

„Kaj hoče pač pogled mi ta!
Če gledam to zelenje,
Če zrem prejasni solnčni žar
Iz kletke jaz nesrečna stvar,
Srcé brezkončna mi bol navdá,
Navdá me žal, koprnenje.“

18. Zvečer.

Na duši leži mi žalost,
Oh, žalost tako globoka!
V večerno molitev rahlo
Z rokó se mi sklepa roka.

In vidim, kako za gorámi
Dan gasne v noči črni . . .
In vzkliknem: Oh, tudi meni
Dan, črna noč, zagrni!

19. Mir.

Končan je boj in sklenjen mir . . .
Srcé miruje moje,
Kot mrtvece na bojnem polju
Zrem speče želje svoje.

O, hud je bil ta dušni boj!
Glas vstal je v prsih meni:
„Srce oprosti blagih čustev,
Ljubezni ga zakleni!

Upihni hrepenenja žar,
Po vzorih koprnenje
Končaj, pozabi in uživaj
Razkošje in življenje!

Le nagni kupo — pij! Napij
Sokú se, ki omami
Možgane, misli, voljo, čute
V sladkosti, strasti sami!

Na prodaj naj ljubezen bo
In moštvo in značajnost!
Beséda — nič! Neumnost sama
Zvestobe le je vstrajnost!“

In že sem hotel . . . Boj končan . . .
Srcé miruje moje,
Kot mrtvece na bojnem polju
Zrem želje speče svoje.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

Tu podajemo malo razpravo o ekspediciji elamskega kralja Kudur-Lahomorja v Palestino ob času Abrahama, ki je morda čitateljem „Dom in svet“-a manj znana in se bo marsikomu zdela ob začetku presuhoparna. A stvar je tako važna in zanimiva, da svetujemo vsakomur, ki se bavi z resnejšimi študijami, posebno pa z apologetiko sv. pisma, naj prečita potrpežljivo prvi del te razprave. Prepriča se potem v lažjem njenem drugem delu, kako grozno se je osmešila v tem slučaju moderna znanost, ki sv. pismu in katoliški cerkvi rada nasprotuje in ki se bahato kot „eksaktno preiskovanje“ naglaša z vseučiliških kateder. Sveto pismo je dobilo po klinopisnih spominikih zopet sijajno zadoščenje, moderna neverna znanost pa se je tu pokazala kot golo — šarlatanstvo.

Asurbanipal, ki je v sedmem stoletju pred Kristusom slavno vladal Asiriji in Kaldeji, pripoveduje v svojih zgovovinskih napisih, da je s kraljem elamljanskim, ko se je bil ta uprl Babiloncem, začel vojsko, da ga je premagal in si pribojeval Suze, glavno mesto elamljanskega kraljestva. Iz Suz, tako pripoveduje nadalje, je odnesel med drugim plenom domov v mesto Uruk tudi soho boginje Nane (Nana = Ištar). To soho pa da je pred 1635 leti neki elamljanski kralj Kudur-Nahunti Ilammu (Elamec), „čegar dnevi so bili polni, in čegar kraljestvo je bilo prostrano“, odnesel iz templja Akadcev t. j. Babiloncev, potem, ko jih je bil podjarmil.¹⁾ Iz teh podatkov sklepajo asirijologi, da je bil Kudur-nahunti utemeljitelj nove dinastije, ki je v Babiloniji ob času Abrahama okoli XXIII. stoletja pr. Kr. čez 200 let vladala in kraljestvo svoje razširila od Suz do bregov sredozemskega morja in do mej egiptovskih. V to dinastijo spadajo oni kralji, katerih imena začenjajo z besedo „Kudur“, kakor Kudur-mabug, kateri se v napisih samohvalno imenuje „gospoda zahoda“, in torej tudi sveto-pisemski K o d o r - l a h o m o r. To malo asirskih podatkov o nekdanj mogočnem i prostranem elamljanskem kraljestvu pa nam potrjuje in pojasnjuje sv. pismo pripovedujoč v I. Mojzsovi knjigi v poglavju XIV. o zmagi Abrahama nad Kodor-lahomorjem.

¹⁾ Asurbanipal pripominja izrečno, da je ta elamljanski kralj „roko položil na temple Akada“ (t. j. severne Babilonije).

1. „Zgodilo se je — pravi I. knjiga Mojzesova — v onem času, da so Amrafel, kralj senaarski, in Arijoh, kralj ellasarski, in Kodor-lahomor, kralj elamljanski, in Tadal, kralj narodov, 2. začeli vojsko zoper Bara, kralja sodomskega in zoper Bersa, kralja gomorskega in zoper Senaaba, kralja adamskega, in zoper Šemeberja, kralja seboimskega, in zoper kralja Bale, ta je Segor. 3. Vsi ti so se sešli v gozd-nati dolini, ki je sedaj slano morje. 4. Dva-najst let so namreč služili Kodor-lahomorju, v trinajstem letu pa so se mu uprli. 5. V štiri-najstem letu torej je prišel Kodor-lahomor in kralji, ki so bili z njim; potolkli so Rafajce v Astarotkarnaimu, in Zuzijane z njimi in Emce v Save-Karjataimu, 6. in Korejce v sejirskih gorah do Farauskih poljan, ki so v puščavi. 7. In vrnili so se in prišli do studenca Misfat, ta je Kades; in potolkli so vso pokrajino Amalečanov in Amorejca, ki je prebival v Asason-tamarju. 8. In odrinili so kralj sodomski, in kralj gomorski, in kralj adamski, in kralj sebo-inski, in tudi kralj iz Bale, ki je Segor; in ure-dili so se v boj zoper one v gozdni dolini, 9. namreč zoper Kodor-lahomorja, kralja elam-ljanskega, in Tadal, kralja narodov, in Amra-fela, kralja senaarskega, in Arijoha, kralja ella-sarskega: štirje kralji zoper petero. 10. Gozdna dolina pa je imela veliko smolnatih jam. Kralja sodomski in gomorski sta bežala in vanje padla; in oni, ki so ostali, bežali so na goro. 11. Po-brali pa so vse blago iz Sodome in Gomore, in vse, kar je za živež in so odšli; 12. pa tudi Lota in njegovo blago (so pobrali) sinu Abramovega brata, ki je prebival v Sodomi.“ (I. Mojz. XIV., 1—12.)

Vse drugo, o čemer sv. pismo pripoveduje: Kako je Abraham te kralje zaveznike premagal in Lota rešil, ne spada semkaj.

Primerjajoč besedilo sv. pisma s poprej na-vedenim Asurbanipalovim napisom sklepamo to-le:

1. Kodor-lahomorja imenuje I. Mojzesova knjiga kralja Elamljancev; to nam potrjujejo tudi klinopisni spominiki. Tega imena prvi del K o d o r ali K u d u r nahajamo v več drugih imenih elamljanskih kraljev, kakor v Kudur-nakunti, Kudur-mabug. Vsi ti so bili, kakor nam izpričujejo klinopisi, izvestno elamljan-skega kraljevskega rodú; Oppert jim je vzdal skupno ime Kuduridejcev. Drugi del tega imena, Lagomor ali Λογομόρ (LXX.), je ime nekega božanstva elamljanskega, katero so nam raz-

krili šele klinopisi. V navedenem napisu se vrhu tega kralj Asurbanipal hvali, da je med plenom odnesel iz Suz zajedno z drugimi maliki, ki so je elamljanski kralji častili, tudi boga Lagamaru.¹⁾ Pomenja pa to ime Kodor-lahomor-jevo najbrže čestilca ali hlapca Lagamarjevega; tako namreč zaključujejo Fox-Talbot, Sayce in Finsi iz jezikov turanskih, ki so bili elamljanskemu jeziku sorodni. Dodati je še, da se v dvojezičnih napisih suzijanska beseda „Kudur“, po asirsko bere „tuklat“, kar zopet pomenja češčenje ali hlapčevanje.²⁾ Iz vsega tega je razvidno, da je bil Kodor-lahomor tudi po asirskih spominikih zares kralj Elamljancev.

2. Sv. pismo omenja v navedenem mestu, da se je Kodor-lahomor med štirimi kralji, ki so bili prišli od Evfrata, da bi začeli vojsko z deželo Kanaansko, odlikoval kot vodnik in da so mu bili drugi le zavezniki ali pa, kar je bolj verjetno, podložni. Beremo namreč v četrti vrsti: „dvanajst let so služili Kodor-lahomorju; v trinajstem pa so se mu uprli.“ 5.: „V štirinajstem letu torej (t. j. da bi kaznoval uporne kralje peterih mest), je prišel Kodor-lahomor in kralji, ki so bili z njim.“ O teh kraljih, Kodor-lahomorjevih zaveznikih, trdé vsi asirijologi, oprti na klinopisne podatke o elamljanski zgodovini, jednoglasno, da so bili Kodor-lahomorju tributarni, to je, da so mu morali davek plačevati. Iz navedenega Asurbanipalovega napisa vemo, da je kralj Kudur-nahundi, potem, ko si je bil podjarmil Babilonijo, ustanovil ob Evfratu prostrano kraljestvo, in da je Kudur-mapuk to razširil proti zahodu do Sirije. Vse to se pa izvrstno vjema s I. knjigo Mojzesovo, katera nam zatrjuje, da so Kodor-lahomor in njegovi zavezniki potolkli Kanaance ter jih zapodili do farauskih poljan, ki so v puščavi. Prim. vv. 5—7. Ako se je elamljansko kraljestvo raztezalo od Suz pa do vhoda v Egipet, je obsegalo tudi mezopotamska kraljestva in sicer ona, katera I. Mojzesova knjiga prilastuje trem kraljem, ki so bili v tej vojni ekspediciji Kodor-lahomorjevi sobojevniki: 1. Kraljestvo Amrafela, kralja senaarskega ali babilonskega. Njegovo ime kaže zares znake babilonskega narečja, ker je sestavljeno iz „amir“, „emir“ = knez, in „phal“ ali „pal“, skrajšano iz „habal“ = sin.³⁾ 2. Kraljestvo Arijoha, kralja Ponta (Vulg.), po hebrejskem, kaldejskem in po LXX, kralja ellarskega ali bolje mesta Larsa, Larsam, kate-

remu mestu ga je bil njegov oče Kudur-mapuk postavil za poglavarja. Rawlinson, Smith, Schrader istovetijo z Arijohom „Eri-aku, kralja Larse“, katerega klinopisi navajajo.¹⁾ 3. Kraljestvo Tadala, kralja narodov (Vulg.), ali pa po LXX., Targala, kralja Gojim, t. j. nomadskih narodov, prebivajočih med Evfratom in Medijo, katere zovejo asirski spominiki „Guti“ ali „Kuti“. Tako se zopet potrjuje resničnost sve-tega pisma, govorečega o nekdanjem prostranem in za Abrahama cvetočem elamljanskem kraljestvu, kateremu niso bili podložni samo kralji peterih mest, ampak tudi kralji mezopotamski. Ker o tej elamljanski mogočnosti stari pisatelji molče in jo omenja samo sveto pismo, zato so zadnje čase mnogi o njej dvomili, zlasti pa nemški racijonalisti. Jeden iz te vrste, Knobel, je leta 1860. sicer priznal, da se svetopisemska pripoved opira na zgodovinska izročila, pa je našel v nekaterih njenih delih vpliv „legende“; zlasti se zadira na politični značaj mezopotamskih kraljev. „Med temi“, tako pravi on, „se kaže samo Kodor-lahomor neodvisnega. Drugi trije kralji so mu drugovi, kralji doline Siddim-ske pa tributarni. Tako bi morala Elimajida ali Suzijana, ki je bila drugače vsekdar brez ugleda, za Abrahama raztezati svoje gospodstvo do bregov sredozemskega morja ter zvrševati nekako vrhovno poglavarstvo. Pa o vsem tem ne nahajamo nikjer sledu.“²⁾ Drugi so se prevzeli še bolj in so trdili, da ta Mojzesova pripoved ni nič drugega kakor izmišljena pravljica in očitna bajka. Tako je Nöldeke na vse pretege tuhtal in si izmišljeval ugovore, da bi dokazal, da so te zgodbe I. knjige sv. pisma nezgodovinske (ungeschichtlich). Bohlen si je umislil, da predstavlja Amrafel Sardanapala, Arijoh Arbaka, Kodor-lahomor pa Beleza. Hitzig je zopet trdil, da je ta vojna ekspedicija štirih mezopotamskih kraljev nekaj posnetek ali nekaka naprej zložena parodija jednake ekspedicije, katero je bil toliko sto let pozneje začel Senaherib proti Judom, in sicer radi tega, „ker sta se obe ekspediciji vršili v štirinajstem letu.“ (!?)³⁾

Vse racijonaliste pa je tu s svojo predrznostjo presegel bistroumni Grotefend, meneč, da ta elamljanska ekspedicija proti deželi kanaanski ni nič drugega kakor astronomska kaldejska bajka. Kakor razlaga on, so štirje mezopotamski kralji štirje letni časi, in sicer Kodor-

¹⁾ Smith, History of Assurbanipal, str. 228; Ménant, Annales des rois d'Assyrie, str. 268.

²⁾ Primerjaj Vigouroux, La Bible itd. I. zv. str. 422, izd. III. A dandanes tolmačijo Kudur (cideris) za „krono“.

³⁾ Primeri Vigouroux La Bible I., str. 425.

¹⁾ Eri-aku je bil sin Kudur-mabuga, kralja Urskega in kralja Sumira in Akada. V Larsi je stal imenitni tempel, posvečen solncu, dandanes razvalina Senkereh med Evfratom in Tigrisom.

²⁾ Glej: Knobel, Die Genesis, Leipzig 1860, 142.

³⁾ Glej: Tuch, Kommentar über die Genesis, izdanje I., str. 308.

Notranjščina cerkve sv. Pavla v Rimu.

lahomor jesen, Amrafel pomlad, Arijoh poletje, Tadal pa zima. To hoče dokazati iz etimologije teh imen, pri tem pa postopa proti zakonom filologije, kakor je pripomnil Vigouroux. Nadalje pravi Grotefend, predstavlja onih petero kraljev, ki so bili 12 let podložni in so se potem uprli, onih pet interkalarnih dnij, ktere so v kaldejskem in perzijskem koledarju dodavali 360 dnevom, ali 12 solnčnim mesecem, da so dobili polno leto. Teh pet dnij so praznovali, kakor priča Berossus, z javnimi prazniki, imenovanimi „sacée.“ Vse te slovesne dneve so se hlapci vèdli kot gospodarji, kakor so se vedli tudi podložni kralji peterih mest proti Kodor-lahomorju, svojemu gospodu itd.¹⁾

Vse te Grotefendove izmišljotine pa izginajo vpričo klinopisnih spominikov kakor ponočne sence, ko solnce zasine. In ravno isti spominiki, do katerih je on našel ključ, ga glasno zavračajo in pobijajo kot krivega razlagalca sv. pisma.²⁾ Tem nemškemu gojiteljem laži-vede se je pridružil Italijan Fel. Finzi, profesor asirijologije v Firenci. Ta ima v svojem delu „Ricerche per lo studio dell' antichità assira“ svetopisemske pripovedi kar načrez za bajke; zato pa pravi, da so zgodbe, o katerih nam pripoveduje I. Mojzesova knjiga v 14. poglavju, „izmišljene vojske“ (guerre immaginarie); izmišljene pa so v proslavljenju Abrahama ter se dadó primerjati legendam o Ninu in Semiramidi“. Kakšne razloge pa navaja mož v dokaz svojega mnenja? Zmaga Abrahamova radi tega nima zgodovinske veljave, ker izvira iz nje „slavospev Abrahamu“; kralji Sodome in Gomore so tudi „izmišljene osebe“ zato, ker pridemo, razlagajoč njihova imena (Bera, Birsa) etimološko naposled na pomen slabega (ra) in zlega (rsa); vojska je tudi „izmišljena“, ker ima preveč znakov „sanjarstva“. Ta je pa lepa! Ako bomo taki kritiki in sodniki, je kmalu ne bo več vojske v povestnici, ki ne bo „izmišljena“ ali pa „legenda“.³⁾ Vse te ugovore zavračajo naši spominiki.

O vzroku te vojne ekspedicije, ki je segala do elamljanskega zaliva, učenjaki niso jedini.

¹⁾ Prim. Grotefend: Zur ältesten Sagenpoësie des Orients II. Der erste Krieg auf Erden, eine Dichtung aus späterer Zeit. (Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft. Zv. VIII., 1854, str. 99.)

²⁾ Prim. Vigouroux v nav. delu zv. I., str. 434 in sled.

³⁾ Prim. La civiltà cattolica ser. X. vot. X. 1897, str. 436 i drugo.

Tuch in Fr. Delitzsch mislita, da si je zmagonosni Kodor-lahomor zato prilastil Palestino, Idumejo (dolino Araba) in mesto Ailath, ležeče ob elamljanskem zalivu, da bi kupčiji in obrtniji med Arabijo in Babilonijo odprl ravno pot. „Weil dies die von der Natur selbst vorgezeichnete Strasse war, welche vom aelamitischen Golf aus die vom Nil und Euphrat bespülte grosse Wüste durchneidend den Verkehr zwischen Arabien und Damask vermittelte und weil unfern der südwestlichen Grenzen Canaans und dem Edomiter-Gebirge benachbart sich der Durchschnittspunkt der Strassen findet, welche von den Küsten des Mittelmeeres nach Arabien und von Mittelaegypten nach Canaan führen.“

V poznejših časih so Nabatejci (aramejski Arabci, katerih kraljev je veliko z imenom „Areta“), oskrbovali po teh krajih s svojimi kamelami živahno kupčijo

2. Drugi menijo, da je hotel Kodor-lahomor s svojimi zavezniki posesti Egipet, kar so pozneje zvršili pastirji Hyksosi.

3. Prva Mojzesova knjiga pa nam prav določno pove vzrok te ekspedicije: Kodor-lahomor je hotel kaznovati uporne kralje peterih mest, ki so se mu bili uprli v 13. letu. Seveda je ob tem lahko imel še druge postranske namene. Ne dolgo potem pa je kralj Hammurabi premagal Eri-aka, kralja elamljanskega ter ustanovil novo kraljestvo babilonsko. S tem je propadla elamljanska dinastija in ž njo staro elamsko gospodstvo. Mogoče in celó verjetno je, da je bil Hammurabi, prvi babilonski kralj, prej zaveznik ali podložnik Elamljancev Kuduridov. Zato meni J. Halévy¹⁾, da je Hammurabi najbrž oni Amrafel, katerega sveto pismo imenuje zaveznika Kudur-lahomorjevega in kralja senearskega, t. j. babilonskega.

Elamljani so sicer pozneje zopet prišli k moči in samostalnosti ter so nekaj časa (za kralja Rimsina) celó Babilonijo zasedli, a poznejše njih gospodstvo je bilo omejeno le na njihovo deželo. Njih čete niso nikdar več kakor za Abrahama pridrle v Palestino in do mej Egiptovih. To ulogo so pozneje igrali asirski kralji, slavni Sargonidi, katerih predzadnji, namreč Assarhaddon, je zasedel bogati Egipet l 671. pred Kr. ter tako dovršil svetovno kraljestvo asirsko

(Konec.)

¹⁾ Recherches bibliques str. 338.

O pomnjivosti.

(Spisal Val. Bernik.)

Kdor je gluha ali le nagluha, pripeti se mu lahko, da mu ne verjamejo, če o čem zatrjuje, da ni slišal ali ne razumel dobro. Čul sem že sam, da se je takemu človeku kdo porogal v obraz, rekoč: „Kar je za-te, že dobro slišiš; kar pa ni za-te, to preslišiš!“ Podobno se godi človeku včasih tudi s pomnjivostjo, sicer spomin imenovan.

Ta je zmožnost, s katero obnavljamo kakor koli si bodi prejšnje predstave.¹⁾

Če kdo kaj obljubi, pa se obotavlja izpolniti obljubo, utegne se mu odgovoriti: „Kar ni v tvojo korist, tega se nečeš spomniti!“ Ali pa v drugem slučaju: „Ko bi bil jaz tebi kaj dolžan, kako dobro bi vedel za to!“

Res je, da človeku prav mnogo uide iz spomina, res je tudi, da spomin ni ves v naši oči lasti, četudi si ga moremo z vajo izboljšati. O tem človeku se govori, da ima dober, o drugem, da ima slab spomin.

Vse to je posneto po izkušnjah iz navadnega življenja. A povestnica, recimo povestnica pomnjivosti nam je ohranila izredne pojave v tem oziru. Pokazala se je ta zmožnost pri nekaterih ljudeh posebno izvrstna za števila, pri drugih za besede, za jezike, in kar je s tem znanim v zvezi.

Za izredno spominsko zmožnost v številih navedem le tri odličnjake.

Angleški matematik John Wallis (rojen l. 1616) si je zapomnil število iz 53 števil in izračunal na pamet kvadratni koren v 27 številkah.

Hamburžan Caharija Dahse je po več nemških mestih izkazoval svojo silno spretnost v računstvu; prišel je leta 1845. tudi na Dunaj. Če je bilo kje zapisanih tudi nad 500 števil, naštel jih je v katerem koli redu, da jih je le enkrat pogledal. Tudi je povedal, katera številka je 15., 30. itd. V pol minute je zmnožil število z desetimi in sedmimi številkami. V dolgi vrsti števil je mogel povedati, kolikrat se kaka številka nahaja v vrsti.

Neki Anglež, George Watson, sicer neveden človek, mogel se je spomniti o najmanjšem dogodku, kdaj se je pripetil, od otročjih let sem, in vedel je povedati, kaj si je tisti dan še drugega mislil ali kaj se je zgodilo pri njegovih znancih.

Za izredno pomnjivost v besedi in jezikih so vredni naše pozornosti mnogi tudi sicer sloveči možje.

Themistokles je poznal po imenu vse atenske meščane, čeprav jih je bilo okoli 20.000. Perzijski kralj Kir in preslavni Rimljan Caesar sta poznala vse svoje vojake. Mithridates VI. je znal jezike vseh svojih 22 ali 23 podložnih narodov. Rimski modrijan Seneka starejši je znal ponoviti 3000 imen v tisti vrsti, kakor jih je slišal, in mogel povedati 200 verzov tudi od zadnjega do prvega. Hugon Donella je znal celi „corpus iuris“ na pamet. Kardinal Aleksander si je zapomnil vse, kar je čital. Laški kritik in filolog Scaliger iz 15. veka se je bil naučil v 21 dneh Homera na pamet. Treba mu je bilo 100 verzov prečitati le enkrat, pa jih je znal ponoviti. Ni čuda, da je v štirih mesecih znal dela vseh grških pesnikov. Nemški filozof Leibnitz je imel tak spomin, da ni pozabil, kar je zapisal. Laški učenjak in knjižničar Antonio Magliabecchi (1633—1714) pa je še znamenitejši. Znal je skoraj vse knjige svoje velike knjižnice na pamet. Jeden njegovih prijateljev je hotel poskusiti njegovo pomnjivost. Prosil ga je, naj prečita obsežen rokopis ter svojo sodbo izreče o njem. Magliabecchi je to storil. Kmalu dobi pismo od pisatelja dotičnega rokopisa z naznanilom, da se mu je rokopis po nesreči izgubil, morda bi hotel Magliabecchi zapisati, kar mu je o prečitanem rokopisu ostalo v glavi. Knjižničar florenški se vsede in spiše ves rokopis tako zvesto in natančno, da se primerjen z izvirnikom, ki se seveda nikakor ni bil izgubil, nič ni ločil od njega. Pred dobrimi sto leti so našli na Korziki dečka, skoraj nič šolanega, ki je mogel 40.000 besedij, v zvezi ali brez kake zveze, po vrsti ponoviti, kakor so mu jih poprej narekovali. Tudi obratno je mogel to storiti. Neki nemški zdravnik v Severni Ameriki (okoli leta 1830.) je znal celi Miltonov „Paradise lost“ na pamet, četudi ni imel tega dela že 20 let v rokah. Ko je sloveči matematik Bernard Euler (roj. 1707. v Baselu, umrl 1783. v Petrogradu) v starosti oslepel, znal je ne le Vergilijevo Eneido celo na pamet, ampak spominjal se je tudi prve in zadnje vrste na vsaki strani one izdaje, ki jo je bral, predno je oslepel. Star škotski berač, Alick po imenu, ki je okoli l. 1840. v mestu Stirling prosil miloščine, znal je celo sveto pismo na pamet in sicer tako, da je vedel o vsakem reku povedati knjigo, poglavje in vrsto, ali če so mu to naznanili, povedal je on dotični rek. Nekikrat mu nalašč dotično vrsto naznanijo po

¹⁾ Dr. Fr. Lampe, Dušeslovje, II. zvezek, 276. stran.

besedah napačno. Slepec se pokaže presenečenega na prvi hip, a potem pové, kje je dotična vrsta in kako se ima glasiti. Drugikrat mu velé, naj pové 90. vrsto v 7. poglavju 4. knjige Mojzesove. „Te vrste ni“, odvrne brzo, „to poglavje ima le 89 vrst“. Angleški slovstvenik in pravoznanec John Kemble je bil zmožen celo številko velicega londonskega časopisa „Morning Post“ naučiti se na pamet ter do besede vse povedati. Neki kmet v Westphalenu, Peter Klostermeier, na koncu preteklega veka, je obdržal vso pridigo v spominu ter jo doma spisal, sicer ne pravilno, a po besedah natančno, kakor se je pokazalo primerjaje jo z župnikovim rokopisom.

In kdo bi se ne čudil staremu pevcu „Ženitve Maksima Črnojevića“? Njen izdajatelj v slovenskem prevodu, profesor Ivan Poljanec, pravi v uvodu¹⁾: „Neki starček Milija po imenu, ki je za vlade Črnega Jurija iz Kolašina v Hercegovini prišel na Srbsko in se odlikoval v mnogih bojih zoper Turke, znal jo je najlepše peti. In kakor jo je ta narodni pevec vpričo kneza Miloša samega zapel, tako jo je bil tudi Vuk (Karadžić) zapisal.“ Pomnite: Pesem ima nič manj kot 1219 verzov!

V znanju jezikov je pač kralj med vsemi jezikoznanci pokojni kardinal Mezzofanti (Giuseppe). Rojen je bil v Bologni l. 1774., umrl l. 1849. Dijak in semeniščnik se je naučil poleg latinskega in grškega tudi še hebrejskega, arabskega, španskega, francoskega, nemškega in švedskega jezika. Profesor na bolognskem vseučilišču je svoje jezikovno znanje še mnogo namnožil in proti koncu svojega življenja, ko je bil l. 1833. imenovan tajnikom sv. zbora propagande in kmalu potem dobil poziv za prvega kustosa v vatikanski knjižnici, znal je 58 jezikov. Med drugimi je umel: portugalsko, angleško, holandsko, dansko, rusko, poljsko, češko, srbsko, madjarsko, turško, rumunsko, albansko, bolgarsko, laplandsko, perzijsko, kurdsko, kaldejsko, koptsko, etijopsko, sanskrt in še več drugih azijskih in afriških jezikov in narečij. Seveda je bilo njegovo znanje bolj zunanje, zakaj pri toliki nezaslišani množini pač ni mogel globočje prodreti v bistvo in duha tujih jezikov.

Če bo najbolj sloveči in jako plodoviti katoliški nemški pisatelj potovalnih romanov dr. Karl May živel in potoval še dolgo križem svetá, govoril bo tudi skoraj v 58 jezikih.

Neka posebnost pri pomnivosti je, da bolezen ali udarec na možgane včasih kar izbriše ali premeni pojme pri takem človeku. Neki

nemški zdravnik pripoveduje o bolniku, ki je papir redno imenoval oglje, a oglje papir, ne da bi se tega zavedal. Neki laški zdravnik v New-Yorku imenom Scandella je, za rumeno mrzlico bolan, početkom govoril le angleški, ko je bila bolezen na vrhuncu, izrekal je samo nekatere francoske besede in še le nekoliko pred svojo smrtjo spomnil se je svoje laške materinščine, ki je ni govoril 20 let. Nekdo je pozabil vsled dolge bolezni na živcih imena vseh svojih prijateljev, a razločeval jih je po starosti. Neka gospa na Badenskem je toliko bolečin pretrpela v glavi, da je pozabila imena raznega pohištva in kuhinjskega orodja; s prstom je morala pokazati vsako reč. Angleški vojaški zdravnik Winslow se je spomnil pač svojega imena, ne pa stanovanja svojega. Drugikrat zopet je vedel za svoje ime, ne pa za svoj naslov. Včasih je vprašal koga na cesti: „Jaz sem štabni zdravnik Winslow: ali bi mi ne mogli povedati, kje stanujem?“ Ali pa: „Jaz stanujem tam in tam, ali bi mi ne mogli povedati, kako se mi pravi?“

Francoski vojak je bil za Napoleona zadet na čepinjo tako, da se mu je nekoliko udrlo. Od tedaj je pozabil številki 5 in 7 in vse, kar je ž njima v zvezi in vsako število, kjer sta bili ti dve številki vmes. Stara Parižanka, ki jo je dolgo lomil krč, mogla se je sicer prav izražati; če pa jo je kdo vprašal o čem naravnost, odgovorila je vselej samo: „Saint Antoine“. Neki španski dramatik je popolnoma pozabil svoje lastne spise. Če so se pogovarjali o njih, popraševal je o dotičnem pisatelju, ker o njem še ni slišal nikoli nič. Markeza Solari je pozabila vsled bolezni en jezik, a se zavedela družega, ki ga je znala že poprej in potem pozabila. Ko je pa ozdravela, povrnilo se je vse v prejšnje stanje.

V starosti pozabijo nekateri ljudje vse sproti, kar slišijo in vidijo, a spominjajo se še dobro dogodkov iz mladostnih dnij; tako n. pr. filolog Danijel Heinsius, ki se je spominjal v starosti samo tega, česar se je bil učil v mladosti in pa 4. speva Eneide.

Takim slučajem nekako slični so oni, ko je človek tako silno razmišljen, kakor bi duhá ne mogel odtegniti od predmeta, s katerim se je ravnokar pečal in ne vzdrževati pri novem predmetu. Par vzgledov naj to pojasni. Grof Brancas sedi nekega dne v sobi in bere, kar mu prinesó najmanjšega vnučka noter. Precej odloži knjigo, vzame otročička v roke in ga poljublja. Tedaj vstopi k njemu prijatelj vojvoda Laroche foucauld in pri tej priči vrže grof dete na tla, meneč, da ima knjigo v roci, in ne zavé se tega poprej, kot da začuje prestrašeni krik strežničn. K sreči je dete takrat

¹⁾ Gl. Izvestje gimnazije v Rudolfovem (!) za leto 1892—1893.

skrbno varoval angel varih. Nekikrat ga taisti njegov prijatelj sreča na ulici pariški in hoče ga prijazno pozdraviti. „Prav žal mi je“, poseže vmes grof Brancas. „toda za vas ne morem storiti ničesar; kolikrat sem vam že to povedal, ni vam torej treba iz nova me nadlegovati ter s svojim beračenjem celó na ulici me napadati. Takih lenuhov, kot ste Vi, ni mogoče prenašati!“ Šele ko se vojvoda glasno zasmee, vzbudi se grof iz svoje raztresenosti. Duhoviti angleški

satirik William Hogarth je bil nekikrat povabljen na obed k prijatelju umetnikov. Hipoma sredi obeda presuče mož svoj stol, obrne družbi hrbet in tako mirno premišljujoč presedi četrto ure, dokler ravno tako hitro zopet ne obrne stola in mirno obeduje dalje, kakor bi vmes ne bil nič prenehal.

In, da je kdo iskal svinčnika, pa ga je držal v roci, ali pipe, pa jo je imel v ustih, to ni nič novega.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897.

(Dalje.)

Sveti rožni venec. Poučna in nabožna knjiga za krščansko ljudstvo. Nemški spisal dr. Jožef Walter, prošt v Innichenu. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1897. 12.º. 316.

— Knjiga je jako primerna sedanji dōbi, ko se pobožnost sv. rožnega venca tako zeló razširja. Ker njej podobne knjige v tolikem obsegu naše ljudstvo doslej še ni imelo, mu je tem bolje došla le-ta. — Razdeljena je v tri glavne dele: splošno razmišljanje o sv. rožnem vencu, razlaganje posamnih skrivnostij njegovih in raznovrstne molitve pri službi božji, katerim je dostavljeno kratko razlaganje „Očenaša“ in „Češčena Marije“ ter lanska okrožnica papeževa o svetem rožnem vencu. Na koncu so objavljene tri najnovejše himne o svetem rožnem vencu, mojstersko prevedene iz latinščine.

Razmišljanje o sv. rožnem vencu je sestavljeno jako spretno. Vsi čitatelji je bodo čitali z zanimanjem, ker je prepleteno z raznimi vzgledi iz zgodovine. Taki vzgledi bolj vlečejo nego najlepši nauki, ker ti se kmalu pozabijo, a oni ostanejo v spominu. — Razlaganje posamnih delov je kratko, a jedrovito, in uprav to posebno ugaja. — V molitvenem delu je prav umestno, da so važnejše molitve natisnjene z debelejšimi črkami. To nareja knjigo rabljivo zlasti onim postarnim ljudem, ki sicer najrajši molijo in premišlujejo, a jih slab pogled zeló ovira. — Ponatisnila naj bi se namesto pričujoče papeževe okrožnice iz l. 1896. rajši ona iz l. 1893., katera je izmed vseh Leonovih rožnovenskih menda najlepša in preprostemu ljudstvu najložje umljiva. Poleg treh cerkvenih himen naj bi se objavile na tem mestu tudi vse one narodne in umetne slovenske pesmi o sv. rožnem vencu, katere so ljudstvu po ljubeznivih napevih že davno znane, n. pr.: „Poglejte duše, vrtec zlati!“ „Češčena cvetlica, Marija češčena!“ idr.

Jezik v vsej knjigi je precej čist, zlog pa dokaj lep in poljuden, kakor, žal, v malokaterem slovenskem molitveniku. Sploh je ta knjiga lep dar slovenskemu ljudstvu; dal Bog, da bi jo le res marljivo rabilo, potem blagovit, obilen uspeh ne izostane!

J. B.

Bolgarija in Srbija. Opisal Anton Beženšek, profesor v Plovdivu itd. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu 1897. 8°. 237 str. — „Prihodnje leto vam dojdejo v roke ‚Srbi in Bolgari‘, ki se bodo brez dvoma vsem kmalu priljubili... Upamo, da bode vsak zavedni Slovenec segel z veseljem po tej knjigi, ki naj oživlja prijateljstvo med nami in drugimi Jugoslovani“. Tako se čita v lanskem „Koledarju družbe sv. Mohorja“ str. 128 v glasniku ob isti „krajepisni“ knjigi namenjeni članom za družbeno leto 1897. Žal, da mene ta knjiga ni tako razveselila, kakor so mi pač že davno bili ljubi in dragi oni jugoslovanski bratje naši; pa torej moramo o njej reči s pesnikom: „Sem dolgo upal in se bal... Srce je prazno srečno ni.“ Da pa ne bi čitatelj mislil sploh neugodno o knjigi, zatrjujem že tu, da ima lepe vrline n. pr. lične slike, dva pregledna zemljevida, iz česar se vidi, da je odbor mnogo storil za delo. Tudi ni gospoda pisatelja opisovanju ničesar očitati. Kar povemo tu, ima namen, da pokažemo, kako bi se dala taka narodopisna dela še bolje prirediti.

Knjiga, ki je razdeljena na dvoje, razkazuje nam v prvem delu kneževino Bolgarijo str. 7—132, a s kraljevino Srbijo nas seznanja v drugem delu str. 135—237. Ali je pisatelj ta red ukrenil z ozirom na velikost zemlje in število prebivalcev, kdo zna? Res, da smo o Bolgariji „slišali v zadnjih petnajstih letih več govoriti, kakor o kateri si bodi drugi bratski deželi“ (str. 8); no vsekakor je za nas Slovence v domovini Srbija bolj „posebno zanimiva“ že zato, ker je „bliže srajca nego suknja“. Srbija je nam bližja po zemljepisni legi svoji, srbski jezik je razumljivejši od bolgarskega, in mnogo Srbov biva tudi v avstrijsko-ogerski

monarhiji. Naravno bi torej bilo, da se Slovencem opišejo najprej Srbi in zatem šele Bolgari.

Pisatelj veli v predgovoru, da mu je bila naloga, „opisati žitje in bitje dveh narodov, bolgarskega in srbskega“; a profesor Bezenšek nam je opisal ta dva „naroda“, kakor kaže že knjige naslov, samo v sedanji Srbiji in Bolgariji. Ali, i Srbi i Bolgari živé tudi izven kraljevine in kneževine, katerih „blage lastnosti in vrle čednosti“ (str. 4), a pač tudi neblage navade in nevrle privade (primeri 107., 190. str.) Slovencem „doslej še niso bile dovoljno znane“. Pa sem torej upal, tudi gledé na oglas družbe, da mi dojdejo v roke uprav Srbi in Bolgari, „s v i i s v u d a“. A moj up je šel po vodi. Akoprem si je žitje in bitje Srbov oziroma Bolgarov povsodi več ali manje podobno, vendar bi trebalo i te i one nam prikazati vse v celokupnosti, a ne samo v enem delu, osobito še tudi zaradi zemljepisa, odn. mestopisa. Posebno Srbi so v Bezenšekovi knjigi jako skrčeni. Prim. Srbi: v kraljevini = Slovenci: v Kranjski! Srbi, prišedši na jug, posedli so v prvi polovici VII veka Staro Srbijo in južni del sedanje srbske kraljevine, pa zemljo ob Neretvi, Zaholmje, sed. Hercegovino, Dubrovniško okolico in Črnogoro tje do mesta Drača, t. j. prostor med rekami Vrbasom v Bosni, Kolubarom, zapadno Moravo, Ibrom, Drinico, Jadranskim morjem in Neretvo (S. Ljubić, I. 156); in ako so se pozneje oni v Dubrovniškem okrožju pohrvatili, pa so se zatem l. 1690. razširili iz Srbije (stare) prek Dunava in Save ter se naselili še v južni Ogerski in iztočni Slavoniji. Dà! „Živela bratska sloga — dveh narodov!“ A „narode loči samo božanstveni znak jezika, ne pa samovoljne politične meje“ (St. Vraz, V. 164). Ako nas drugi telesno razkosavajo in razdružujejo, združujmo in zedinjajmo se sami vsaj duševno; kajti le tako „se med seboj dobro spoznamo“ ter „se bomo tudi bratski ljubili“ (str. 4).

Navzočno knjigo, katero je profesor Bezenšek „hotel podati Slovencem o najbližnjih bratih na slovanskem jugu“, imenuje pisatelj sam „skromno“. Pristavlja pa takoj doslovno (str. 3): „A ker mi je bil obseg knjige omejen, zato mi naj nikdo ne očita, ako v tej knjigi marsikaj pogreša, česar je morebiti pričakoval, ali pa če ne najde dovolj obširnega opisa o tem ali onem predmetu.“ Kako? V Koledarju l. c. pripomenja slavni odbor družbe sv. Mohorja isto knjigo napovedujoč: „Saj so Srbi in Bolgari naši slovanski bratje na jugu, in vsakega bo mikalo kaj več zvedeti o njih.“ Tako! Zvedeti kaj več — v omejenem obsegu! Mene je res jako mikalo, kako li se bo moglo kaj več zvedeti o dveh plemenih, ali recimo narodih naših južnoslovanskih bratov, opisanih v jedni knjigi; pa sem se uprav zato bal, da se bo pogrešalo marsikaj važnega, lepega in zanimivega,

ter da to in ono ne bo opisano dovolj obširno in natančno. In moj strah, žal, ni bil prazen. — „Ko želje bi veljale kaj“, želel bi si jaz pred vsem povestnico ali zgodovino, i svetovno i cerkveno, katere zlasti politične tako Bolgarov kakor Srbov nam se v tej knjigi podaje pač „kruto malo“. Iz bolgarske cerkve zvemo sicer nekoliko zanimivosti, a mnogo manje iz srbske. Zatem bi si želel poleg domače obrtnosti tudi kaj več izvestja o pravi umetnosti, o kateri je le tu in tam zabeleženih samo nekaj črtic. Tudi bi si še posebno želel vsaj pregled književnosti obeh plemen (narodov), in zlasti kaj o divnih narodnih pesmih srbskih, o čemer vsem pa razven nekih bolgarskih drobtin tu ne najdem „baš ništa“. Toda v tem pogledu torej ne smem nič očitati pisatelju, kateri se poziva na odločeno omejitev. — No, zakaj se pa ni delo razdelilo na dvoje? da bi namreč letos prišli na svetlo s a m o S r b i — ali kar bi bilo še primerneje, prvo njihovi dvojčki H r v a t i —, a drugo ali katero naslednje leto pa B o l g a r i! Tako bi bil lahko obseg knjige, oziroma spis o dotičnem narodu znatno razširjen in tvarina pojedinih predmetom ugodno spopolnjena; pa bi se tako „Srbi in Bolgari“ brez sumnje vsem prikupili tem bolj, čim bolje bi bili i jedni i drugi opisani. Ali je pa morebiti Mohorska družba že zanaprej založena ali celó preobložena z rokopisi te vrste v toliko, da jej ni moči izdajati obširnejih del narodopisnih? . . . Naši tako bližnji bratje jugoslovanski, „kateri imajo znamenito minulost, važno sedanost in — ako Bog dá — še važnejšo prihodnost“ (str. 3), so pač vredni, da tudi Slovenci zvemo o njih res kaj več, a ne samo, „kako živijo, svoje godove praznujejo, polje obdelujejo, in s čim kupčujejo.“ (Koled. l. c.)

V jedni točki pa je ta pisatelj „Bolgarije in Srbije“ vendar bil sloboden, v izboru pripomočkov. Med drugimi književniki, domačimi in tujimi, ki so pisali o dotičnih krajih in narodih, imenuje se tudi znani Nemec Krauss s svojim „delom“ . . . A kje je „prvi“ Srb V u k Stefanović Karadžić, ki je najbolje poznaval in najveščeje opisal „Život i običaje naroda srbskoga“, prim še „Kovčević“, pa največ nabiral „Srpske narodne pjesme“, „Pripovijetke“ i. dr.

To so razlogi, da se meni mnogo omenjena knjiga ni dovolj „dopadla“, ter kako mi je ob njej srce prazno in zakaj mi ni srečno . . .

Profesor Bezenšek obeča (str. 4). da „podá Slovencem morebiti pozneje še opis drugih narodov na balkanskem polotoku, kateri so sosedje Bolgarom in Srbom na vshodu, zapadu in jugu.“ No, najprimerneje in pravedno bi pač bilo, da nam čim preje opiše še ostale istoplemenike, zlasti Srbe po raznih deželah živeče, da tako vsaj v pojedinih delih podá svojim rojakom južnoslovanske brate kot popoln narod. Na tak-le način bi se

pisatelj tudi tem samim za „naklonjeno mu prijaznost in gostoljubnost“ najlepše oddolžil pred Slovanstvom, pa bi i družbena knjiga tako najbolje oživljala prijateljstvo med Slovenci in drugimi Jugoslovani.

„V to ime pomози Bog in sreča junaška!“

Andrej Fékonja.

Slovanska knjižnica. 64. snopič: Punčika. Mestni obraz. Poljski spisal Stanislav Grudziński. Poslovenil S. P.-a. Strani 84. Cena 18 nov. — Poljski pisatelj nam hoče s to povestjo dokazati pregovor: „Kakšna izreja, takšno življenje“ in nam riše po tem geslu mestno in potratno življenje neke družine, Dolinčeve po imenu, v Varšavi. Prva oseba v celi povesti je najmlajša hčer te družine „Lala“ ali „Evlalija“, katero so njeni starši zaradi njene vnanje krasote odgojili samo za lepoto in gizdavost v veselih družbah. Samo ob sebi se umeva, da taka punica ne more osrečiti moškega. Omoživša se z nekim idejalistom Vadvičem ni premenila prejšnjega življenja, marveč se samo lepoticila, hodila na ples in iskala vesele družbe. Njen mož je zato obolel na umu, naposled je znorel. To je jedro cele povesti; dejanja je jako obilno, pripovedovanje je sicer živahno, semtertje tudi sega predaleč. O. H. Š.

Skladni koledar za 1. 1898. je izdal založnik Dragotin Hribar v Celju. Stane 60 kr. in ima prav elegantno obliko. Lahko ga priporočamo vsem, ki ga potrebujejo. Dobiva se pri založniku.

Hrvaška književnost.

Knjige »društva sv. Jeronima« za leto 1897.

„Danico“, društveni koledar za 1. 1898. smo že omenili v jedni prejšnjih števil. „Dom in svet-a“, a sedaj si oglejmo še druge tri knjige, katere je društvo razposlalo letos svojim členom. Evo jih!

1. **Život Gospodina našega Isusa Krista, kako ga četiri evangjelisti opisuju od Georgija Hesera, Isusovca.** 8°. Str. 214. Cena 40 n. — To je znamenite latinske knjige prevod, kateri je oskrbel sarajevski nadškof dr. Jožef Stader. S tem zvezkom (tretji), kateri govori o Jezusovem trpljenju in vstajenju, zvršuje se letos to delo. Ne bom govoril o vrlinah tega dela, katero je prav pripravno in urejeno za razmišljanja, vendar moram priznati, da bi preprostemu narodu, kateremu so knjige namenjene, mnogo več koristilo delo, katero bi mu v lahko umevnem jeziku kazalo življenje, delovanje in smrt našega Odrešenika. Slike, katere naj bi tako delo krasile, bi je še

bolj omilile čitateljem. Upajmo, da bo tako napisano življenje Matere Božje, katero misli društvo prihodnje leto izdati.

2. **Okovi. Pripovijest za puk. Napisala Milena S. Pokupska.** — 8°. Str. 155. Cena 30 novč. — Ta povest sloni na narodni pripovedki, a vrši se pred več nego dobrimi dvesto leti v Bosni. Jusufa, jedinca sina Huseina-paše reši iz Une Stojko Ljubinković, katerega paša iz hvaležnosti varuje zatiranja Ačim-bega. Stojana naposled Ačim-beg vendar ubije, a hišo mu zažge. Njegova mati in hčerka Margarita se rešita. Husein-paša ju brani, ali tudi njega zadavi lastni sluga. Njegov sin Jusuf se večkrat igra s Smiljanićevimi otroki, kjer je tudi Margarita, katera mu dá svetinjico Matere Božje, veleč, da ga bo Marija varovala vsake nevarnosti. Jusufa pošlje stric njegov v Carigrad, ker se je preveč družil s krščanskimi otroki. Čez sedem let se Jusuf vrne — ostal je isti. Margarita je lepa deklica, pa jo Jusuf prosi za ženo; ona mu obljubi, če se on pokrsti. V tem so njo in njeno tovarišico Stano ugrabili janičarji, da ju odpeljejo v Sarajevo v harem pašinemu sinu. Jusuf ju reši in oni odhitita na Hrvaško, ali njega zapró. Naposled se mu posreči pobegniti, ali na čuden slučaj pride ves izmučen in bolan ravno tje, kjer sta živeli Margarita in Stana. Najdejo ga, in ko se dá krstiti, kakor se je v ječi zaobljubil, odpadejo mu okovi, katere je do sedaj imel na nogah, in on srečno umre. Bilo je to leta 1687. Na njegovem grobu so sezidali cerkvico sv. Margarite, kjer se še sedaj vidijo oni okovi. — Ta povest se precéj gladko čita; a vse osebe so povsem neverjetno orisane, tako, kakor je tudi celo dejanje neverjetno. Verujemo, da so krščani pod turškim gospodstvom marsikaj pretrpeli, vendar da bi jim bilo tako, kakor se v tej povesti čita, ne moremo verjeti. No, ideja, katera je pisateljico vodila, je lepa in blažilna. Tudi v hrvaškem slovstvu jako primanjkuje pisateljev, kateri bi znali in hoteli dobro pisati za preprosti narod.

3. **Prirodni zakonik. Magnetizam i elektricitet. Napisao prof. O. Kučera.** — 8°. Str. 100. Cena 25 novč. — Ta knjiga bo izvestno zanimala srednje naobražene čitatelje. Pisatelj se je trudil, da piše poljudno, kolikor je mogoče pisati o tem predmetu.

4. **Pavao Pavlović. Pripoviest iz nedavne prošlosti. Napisao Josip Zorić, župnik prožorski.** — 8°. Str. 468. Cena 1 gld. — Pisatelj je davni znanec hrvaškemu čitateljstvu. Jedva je minulo leto dni, kar je izdal podobno povest „Žrtva materina“. Namera mu je bila, da posebno mlajšim čitateljem oriše prebujenje hrvaškega naroda, da verno pokaže idejo narodnega preporeda, katera se je začela razvijati za letom 1832., katera je vse lepše napredovala in si pribavila širša tla,

dokler ni naposled zasijala l. 1848. v popolnem sijaju. Dejanja povesti ne bom opisoval, ker bi predaleč zašel; opomnim le to, da se nam pisatelj prikazuje zopet kot stari znanec, poln idealizma, poln navdušenja za vse, kar je lepo in plemenito. Dogodki so to iz nedavno preteklih dni, pri ka-

terih je pisatelj sam še nekoliko sodeloval, zato mu je tudi pripovedovanje resnično in v marsičem poučno. Posebno pri mladini hotel je obuditi ljubezen k domovini, katera naj bi se pa osnovala na zdravih krščanskih načelih. Knjigo priporočamo in ji želimo obilo čitateljev.

Razne stvari.

Naše slike.

Poglejmo najprej v prejšnjo (22.) številko. Ker govorimo v prvem spisu o umetnosti, podali smo v oni in v današnji številki nekaj umetnih proizvodov, ki se skladajo z razlaganjem. *Elevzinska Cerera* se imenuje tako po kraju Elevzidi, kjer so jo zlasti častili z misterijami. Naš kip jo predstavlja v resnobni ženski obleki in lepoti: na glavi ima ovito klasje, v roki pa drži bilje. — Na str. 681. imamo natančen posnetek znamenitega kipa. Kipar Peter Magni nam predstavlja modrijana *Sokrata*. Težko je bolje izraziti to, kar čitamo o Sokratu, kakor je storil Magni v svojem kipu. Tu je izraženo in izpolnjeno vse, kar omenjamo v današnjem poglavju o kiparstvu (str. 706). Kako določno je izrezan — vpodobljen obraz! To vam je človek, kakoršen res živi! Tu je izražen značaj! In trdo lice, male oči pod močnim čelom in velikimi obrvmi, usta vedno pripravljena za nenavadno vprašanje in ironičen smehljaj — to in drugo pogojeno je res mojstersko. Omenjamo še oblačilo, ki lahno in lepo ovija telo in povečuje postavo. S kratka: tu je umotvor, ob katerem se opazovalec mnogo uči. — Umetnik Peter Magni je sloveč italijanski kipar sedanjega veka. Rodil se je v Milanu l. 1817. in umrl ravno tam dné 9. pros. l. 1877. Njegovo dleto je izklesalo veliko vrsto izvrstnih, umetniško dovršenih kipov, katerih nekatere vidiš v „Galleria Vittorio Emanuele“ v Milanu. Njegova moč je v portretih, v obrazih. Največje Magnijevo delo je spominik Leonarda da Vincija v Milanu. Kaže nam velikanslika in ob njegovem podstavu štiri njegove učence. Magni je delal realistično, ali bolje, po istini, toda v vseh delih veje pravi umetniški idealizem. — *Železnica v Andah* (str. 689). Amerika je dežela za velikanska in drzna tehniška dela. Da gradé železne ceste čez široke reke in visoke gore, to je znano. Tukaj se nam nudi prizor, kako sopihata dva stroja preko gorske strmine v Andah. — Sliki na str. 696 in 697 pa nam kažeta plovljenje

na reki sv. Lovrenca. Ta velika reka poteka iz čveterih velikih severo-ameriških jezer in se pri mestu Quebecu začenja iztekati v morje. Kako velikanski so plovi na tej reki, vidimo dovolj na sliki. — *Birs Nimrud*, katerega imajo navadno za ostanke babilonskega stolpa, popisuje pisatelj sam na dotičnem mestu. — V današnji številki nam kaže najprej slika na strani 705 razmerje med *obrisom* in *barvo*. Kakor mož in žena se oba družita in sklepata, da napravita slikarski umotvor. Ta ideja je umno izražena v naši sliki. — *Pri starem slikarju* se pač ne bomo učili slikanja, ker mož slika z debelim čopičem samo grb. Morda je delal v mladih letih kaj boljšega, sedaj v starosti ni več izbirljen. — *Flora* (na str. 720) je bila boginja rastlinstva in rasti, cvetic in cvetoče pomladi. V naši sliki drži v levici šopek cvetja. Kip so našli v Tivoliju pri Rimu l. 1714. v razvalinah ville Hadriane. Visoka je 84 cm. — Na str. 729 se nam kaže stavbeni umotvor prve vrste: *Notranjščina cerkve sv. Pavla v Rimu* (San Paolo fuori le mura). Ta bazilika je bila sezidana l. 386 do 397. L. 1823. jo je jako poškodoval požar; nato so jo popravili sicer jako lepo in bogato, a — kakor pravijo — premoderno. Vnanjščina nima nikakih posebnosti. A ko stopiš v cerkev, ostrmiš, ker tu je vse čarobno, kakor bi se ti sanjalo. Cerkev ima pet podolgastih ladij in široko poprečno ladijo, s katero se sklepa apsida, toliko široka kolikor srednja ladija, namreč 23 m. Štiri vrste po 20 in 20 granitnih stebrov ločijo ladije in nosijo visoki zgornji zid, kakor tudi streho. Stebri so sklenjeni z loki. Med srednjo in poprečno ladijo je visok in širok ločilni lok, na katerem so še stari mozajiki iz 5. stoletja. Na stenah srednje ladije so presne slike iz novejšega časa in pa mozajiki-podobe vseh papežev po vrsti. To se vidi tudi na naši sliki. Na južni strani cerkve je prelepo prekrizano hodišče z malimi loki na ličnih, deloma tudi zavutih stebrih in z muzivnimi podobami. — Kar je drugega zanimivega, opuščamo za sedaj.

šteje k umetnostim, pač zato
pravila določena

aža krepkost, mir in tihoto, spravo
; gotska stavba kipi kvišku in
a iz zemskih spon v nebeške
ki zlog pa naznanja zadovolj-
s svetno lepoto, ki služi Bogu
veselje. Tako je izražena tudi
slovna misel, zato je stavba
rem se rad in po pravici ustavi
človeški.

stari narodi velikani v stav-
n je mnogo prekosila nova
orablja vse nove tehnične iz-
no bo stavbarstvo napredo-
la bolj v velikanskih merah
a, kakor v pravi estetiški

Glasba.

kaže umetnost v najči-
ne služi nikaki potrebi
poučuje kakor semtertje
in ne prepričuje kakor
no zato deluje, da ugaja
zdi, kakor bi bila glasba
no prihajajo glasovi k
evidni v daljavo. Gla-
roki —, a koliko raz-
v svoji oblasti. koliko
oliko čustev! In mar-
na beseda, česar ne
glas Glasba razširja
enje in obzorje daleč
nstveni svet. Kdor
ozna obširnega. ide-
lepšega življenja in
odroslovje glasbe je
omen v veseljnosti
enju.

je z glasovi. Ti so pa jako
men, ne samo, da ima človek v svoji oblasti
celo vrsto glasov, tudi razno orodje si je pri-
redil, s katerimi proizvaja različne in mnoge
glasove.

V glasbeni umetnosti ne rabimo vseh pojavov
ali učinkov, katere spoznava uho ali sluh:
rabni so samo pravi glasovi, ki izvirajo iz pra-
vilnega zračnega gibanja. Za rabo ni šumenje,
bobnenje, ropotanje i. dr., pač pa donenje rogov,
zvok piščalk in strun.

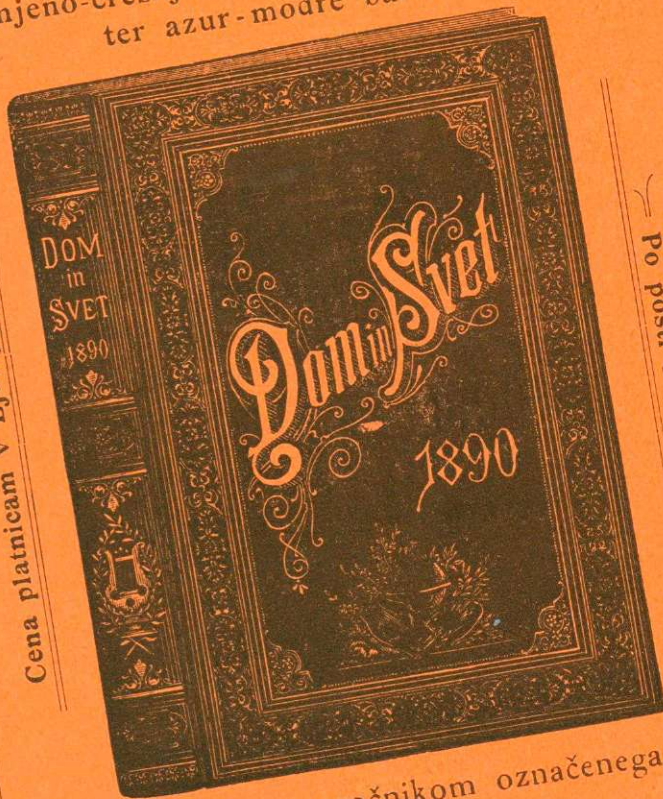
I. Na prvem mestu je človeško petje V
prijetni vrsti preminjamo glas in izrekamo be-
sedne zloge dalje ali krajše, kakor zahtevata naglas
in pomen. Med vsemi glasovi je človeški glas
najlepši, ker ga imamo popolnoma v oblasti
in tako ž njim naznanjamo določno in umevno
svoja čustva. Kaj je petje v življenju človeškem,
kaj je v zgodovini človeške omike, to se ne
dá povedati z malimi besedami. Tu le rečemo,

Izvirne krasne platnice

za
„DOM IN SVET“

X. letnik 1897

ognjeno-črešnjevo-rudeče, havanarujave
ter azur-modre barve

Cena platnicam v Ljubljani 70 kr.

Po pošti 80 kr.

priporoča spošt. naročnikom označenega lepo-
slovnega lista

Ivan Bonač,
knjigovez v Ljubljani.
Šelenburgove ulice.

pregledati in vtisek ni do-
loč, jasen, v drugem pa je pogled dolgo-
časen, mrtev.

Za razne kraje in za različne namene je
treba različno zidati. Zatorej nam kaže zgodo-
vina stavbarstva, da so nastali v raznih dobah
in v raznih deželah razni zlogi; drugačen je
zlog indski, drugačen egipetski, drugačen grški;
grški je rabil zopet različne stebre: dorske,
jonske in korintske; v krščanski dobi so gra-
dili najprej bazilike, potem so gradili v roman-
skem, pozneje v gotskem, začetkom novega
veka v prerojenem starem ali renesanškem
zlogu. Vsak zlog izraža neko idejo: grški zlog
kaže lepo, vabljivo obliko, ki ugaja bolj po
vnanjščini kakor po notranjščini; bazilika pa
ponuja veliko in razdeljeno notranjščino: ro-

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

6. Ker se je sklenila družabna pogodba, je tudi navstalo pravo. Kar je sklepala po tej pogodbi ustanovljena družba, je bilo javno pravo (*droit publique*). Razven te družbe v celoti ne more sploh nihče sklepati zakonov, ne more dajati nobenega prava. Samo ljudstvo v svoji skupnosti je samostalno — suverêno; njegova volja ustvarja pravo.

7. Po njegovi volji jedino se volijo knezi in vladarji. Ti so samo uradniki samostalnega ljudstva. Vsa njihova oblast je od ljudstva. Kakor se nastavljajo po ljudski volji, tako se lahko tudi odstavljajo. Če ne izvršujejo sklepov skupne volje ali če se jim protivijo, niso več opravičeni vladarji, marveč krivični samosilniki.

8. Po nobenem zastaranju se ne morejo izgubiti ljudske pravice. Posamnik se ne more odreči svojim osebnim pravicam, svoji osebni slobodi, sicer neha biti človek.

9. Vladarji niso nujno potrebni, marveč so le neka nepopolna ustanova v družbi. Mnogo popolnejša je ljudovlada.

10. Družba, ki se je ustanovila po družabni pogodbi, se imenuje — država. Ko deluje, se imenuje — suverêno; nasproti drugim državam se zove državna oblast. Kolikor se ljudje udeležujejo najvišje odločevalne oblasti, se imenujejo državljani (*citoyen*), v kolikor so pa dolžni slušati državne zakone, so — podložniki.

11. Država v tem zmislu dela in vелеva vedno prav; kar sklēne, je pravo. Ona je izvor vsem javnim pravicam. Splošna volja (*volonté universelle*) se izraža v ljudskih skupščinah po večini glasov. Pri takih zborih odločuje, kakšna vladna oblika naj za naprej velja in potrjuje, oziroma odstavlja uradnike.

12. Pravi namen države je čuvati slobodo in enakost svojih členov. Vse mora zavirati in uničiti, kar nasprotuje tej slobodi in enakosti. Kdor temu nasprotuje, je državni sovražnik in zato vedno škodljiv krivičnik.

13. Za religijo se ni treba državi posebej in naravnost brigati, dasi je religija za državo potrebna. „Nobena država se ni še nikdar ustanovila, da bi ne imela za svoj temelj religije“ (*Jamais état ne fut fondé, que la religion ne lui servît de base*). Pač pa mora naravnost skrbeti, da se ti-le verski nauki ohranijo med državljani: 1. vera, da je Bog; 2. vera na posmrtno življenje, kjer se dobri plačujejo

in hudi kaznujejo; 3. vera v svetost prisege in v svetost državnih zakonov.

Nobene važnejše misli menda nismo izpustili v navedenem obsegu Rousseau-ove knjige, ki je večinoma pisana v bujnem, strastnem slogu. Predrevolucijski čas je imel na francoskem poleg Rousseau-a samo jednega znamenitejšega državoslovca. Montesquieu je v svoji knjigi „Duh zákonov“ (*L'ésprit des lois*) opisal kontinentalni Evropi sploh in francoski državi posebej — angleško konstitucijo kot vzor državne oblike. Ljudska volja ima tudi tu veliko ulogo, vendar Montesquieu priznava veliko potrebo raznih stanov; taji jednakost stanov v družbi; dokazuje, kako potrebno je plemstvo za državo. Rousseau pa ne pozna med posamnimi členi nobene družabne razlike. Zato ga po pravici navajamo med teoretiškimi socijalisti. Montesquieu pa ne spada v naše raziskavanje, dasi je bila njegova knjiga velikanskega pomena za razvoj evropskih držav. Vse ustavne države so prav za prav ustanovljene po vzoru, ki ga je on presadil iz angleške zemlje na kontinent.

Ob času, ko je Voltaire v zvezi z drugimi enciklopedisti naravnost pripravljaval upor, so godeli taki nauki, ki jih izraža Rousseau-ova „družabna pogodba“. V osnovnih idejah se je ločil Rousseau od Voltaire-ja in drugih duševnih veljakov svoje dobe, toda med pospeševalce krvave francoske prekucije spada ravno tako in še bolj kakor vsi drugi. V tem oziru ga nikakor ne moremo izvzemati. Njegov nauk o ljudski samovlasti, o enakosti vseh ljudi, njegovo proslavljanje ljudovladne državne oblike se popolnoma sklada z besedami Voltaire-jevimi, ki je pel:

Slepilo staro iz src vrzite,
Pred senco zmotno podli strah!
Iz spanja lenega vstanite,
Ki vjelo je duha v zapah!
Povspni se ljudstvo v vihri ljuti,
Krivic je krutih zid načet,
Le kvišku, mora se sesuti,
Nasilstva vlade čas je štet!
In z zmagonosnimi rokami
Slobodo zlato si objami!

Reči smemo, da jasneje in določneje pripravlja Rousseau prekucijo nego Voltaire in drugi sicer umazanejši, podlejši, v bogotajstvu in zaničevanju vsake oblasti bolj propali francoski pisatelji druge polovice osemnajstega veka. Njegova opisana državoslovna knjiga taji naravnost

izvor vsake oblasti od Boga, ponižuje vladarstvo in v blesteči obliki povzdiguje ljudsko oblast. Če privzamemo še načela drugih Rousseau-ovih spisov, zlasti njegov boj proti zasebnemu lastništvu in jih spravimo v soglasje z njegovim naukom o absolutni enakosti vseh ljudij in o absolutni slobodi, imamo pred seboj pravega pravcatega socialno-demokratskega teoretika.

Ni čuda, da se je imenovala Rousseau-ova „družabna pogodba“ evangelij demokracije. Ni čuda, da sta se krvoloka Marat in Robespierre ob vsaki priliki sklicavala nanj in tako zagovarjala svoje ostudno počenje.

Ob francoski prekuciji prelita kri proklinja Rousseau-a vključno njegovemu boju proti materializmu in bogotajstvu, priča pa tudi, koliko je vredna Schillerjeva hvala tega moža, „der aus Christen Menschen wirbt“ (ki iz kristijanov dela ljudi).

Reči moramo, da je Rousseau vendar v primeri s slovstvenimi sodrugji svoje dobe še plemenit in blag pisatelj. Njegovi spisi so imeli

tudi mnogo dobrega vpliva. Skeptiški duh njegovega časa mu ni mogel v živi vernosti odkriti miru in zadovoljnosti. Kot samotarski čudak je preživel svoje življenje brez stalnosti, brez pokoja. Pisec teh pomenkov si šteje v svojo dolžnost, da izmed podlih materialistov kot posebno izjemo imenuje v predrevolucijski dobi Jan. Jak. Rousseau-a. Mnogo osebnih zmot in napak je na njem, a pripoznati moramo tudi, da jih je sam poznal, da jim pa ni vedel zdravila. V pojasnilo njegovega značaja navajamo Tassove besede (77. stanca 12. speva), o katerih pravi, da je v njih popisano njegovo duševno življenje:

Tako živim sred mučnega trpljenja,
Ki z njim pravične furije me tró,
In vselej, ko se nova noč pričenja,
Obnavlja prva zmota se trpkó.
Me vedno strah je solnčnega žarenja,
Razkriva me; bojim se ga zató.
Sem sebi v večno grozo, hčem se skriti
Bežim pred sabo, a ne morem uiti.

O literarnem boju v Slovincih.

S tem naslovom je objavila „Edinost“ nedavno nekaj mislij, dejal bi, neko „promemorio“. Novostrujarji se namreč radi hvalijo, da poznajo svet in življenje, pa da ju opisujejo jedino resnično. Gledé na to pravi „Edinost“ (števil. 133 t. l.):

„Poglejmo strujo, katero imenujejo v Slovincih novo, katero je pa že davno obdelal Paul de Kock in drugovi. Je-li pišejo res novi pisatelji po življenji? Ne; oni pišejo baš tako neverjetno kakor Marlittovka in njene posnemalke. Marlittovka e compagnia bella opisujejo ljudi, kakoršnih ni; tako tudi novostrujarji. Pretiravajo uni in pretiravajo ti.

Kaj opisujejo novostrujarji? Žene, katerih vsaka je takoj vsa njegova — ženam na čast moram reči, da nisem baš slab, nisem ravno kakov strah, a reči vendar ne morem, da bi bila kakova žena iz mnogobrojne moje družbe takoj vsa moja, dasi sem mnogim strastno dvoril. Takih (in v novostrujarjih so vse enake) sem nahajal le v zakotnih gostilnah. In kaj vse preživljajo te ženske novostrujarjev! Aškerc je dejal, da novostrujarji poznajo ženske dobro; jaz pa pravim, da jih ne poznajo ne oni in ne Aškerc. Ali so pa morda Slovence specialiteta, da bi se kar tako prodajale in na lahko udajale? Po ruskih ženah, katere so opisovali pisatelji, sodil je neki Francoz, ako se ne motim, vse rusko ženstvo, da mora pač biti tako, ker so pisatelji tako edini v opisovanju njih lastnosti; se-li mora po ženskih novostrujarjev soditi vse Slovence? Žalostno bi bilo. In koliko imajo ljubimcev te ženske, srečne ženske, kar vsaki

dan družega; moje znanke mi pa tožijo o enoličnosti življenja, in da ni po več let nikake menjave!

Pred kratkim sem slučajno čital v nekem slovenskem listu — „Narodu“ menda — odlomek nekega podlistka. Smejal sem se piscu. Dejanje se je vršilo na deželi; neka ženska, menda lekarničarka, je imela svilnato krilo, naročeno naravnost z Dunaja, odičeno s smaragdi; trgovčeva soproga tudi dragoceno toaleta, na kateri so bili pripeti biseri, briljanti. Revež! Menda sam ne pozna ni smaragdov ni biserov, pa jih bo imela kramarica na deželi!

In ti da posnemajo Francoze! Smešno. Nikoli nisem čital podlistkov, a sedaj so me primorali Slovenci, da jih včasih pogledam. Takoj za tem smešnim prizorom sem vzel v roko francoski dnevnik — velikanski list, ter čital sem ter tja po podlistku. O razliki se ne more govoriti, ker se ne more primerjati del; ali tu so bili ljudje, tam pa marionete, take in prav tako smešne, kakor v onih idejalnih pretiranih romanih, katerih kar mrgoli v Slovincih.

Eni in drugi ne rešijo našega slovstva in naj pravi tudi Aškerc sam, da je ta pot prava. Prihodnjost pokaže — upamo, da ne bodo Slovenci vedno slepi — kaj je resnično in pravo. Življenje bi radi poznali ti naši mladi ljudje in kažejo svetu, da je poznajo; poznajo pa le „chronique scandaleuse“ iz raznih listov, kakor poznajo Marlittine posnemovalke le resne zamišljene — guvernante in bradate gospode, o katerih se jim je le sanja, kateri pa ne živé.“